

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Проект 609995-EPP-1-2019-1-PL-EPPKA2-CBHE-SP
“Підтримка визнання кваліфікацій для українських університетів”

ЗВІТ

за робочим пакетом WP 1 (підпакет WP 1.2)

Аналіз досвіду визнання та потреб у підтримці в Україні

ПРОЄКТ
буде доповнено

2021

Зміст

	Стор.
Розділ 1. Загальна характеристика дослідження.....	4
1.1. Предмет дослідження.....	4
1.2. Поновлення для здобуття вищої освіти та переведення з однієї освітньої програми на іншу.....	10
Визнання іноземних документів про освіту.....	10
1.3. Визнання кваліфікацій, результатів навчання та періодів навчання, здобутих на тимчасово окупованій території України.....	22
Розділ 2. Визнання академічних кваліфікацій в Україні.....	27
2.1. Правові засади визнання іноземних академічних кваліфікацій в Україні.....	27
2.2. Визнання іноземних академічних кваліфікацій на національному рівні.....	28
2.2.1. Організація визнання іноземних кваліфікацій на національному рівні.....	28
2.2.2. Методологія визнання іноземних кваліфікацій на національному рівні.....	29
2.2.3. Результати визнання та права власників визнаних кваліфікацій.....	32
2.2.4. Підсумок.....	32
2.3. Визнання іноземних академічних кваліфікацій закладами вищої освіти.....	33
2.3.1. Організація визнання іноземних кваліфікацій закладами вищої освіти.....	33
2.3.2. Методологія визнання іноземних кваліфікацій на інституційному рівні.....	37
2.3.3. Результати визнання та права власників визнаних кваліфікацій.....	41
2.3.4. Підсумок.....	41
Розділ 3. Визнання результатів навчання, здобутих у інших контекстах.....	433
3.1. Визнання результатів навчання, здобутих у формальній освіті.....	433
3.1.2. Процедура визнання результатів навчання, здобутих у формальній освіті.....	43
3.1.3. Результати опитування ЗВО за допомогою анкети, розробленої експертами проекту QUARSU щодо визнання результатів навчання, здобутих у формальній освіті.....	52
3.1.4. Висновки.....	59
3.2. Визнання результатів неформального та інформального навчання.....	62
3.2.1. Правові засади визнання результатів неформального та інформального навчання.....	62
3.2.2. Організація визнання закладами вищої освіти результатів неформального та інформального навчання.....	63
3.2.3. Методологія визнання результатів неформального та інформального навчання.....	67
3.2.4. Підсумок.....	70
Розділ 4. Визнання кваліфікацій у сфері праці.....	71
4.1. Присвоєння професійних кваліфікацій випускникам закладів вищої освіти.....	71
4.2. Забезпечення закладами вищої освіти належної професійної підготовки здобувачів: досвід Сумського державного університету.....	75
4.2.1. Розроблення та моніторинг освітніх програм.....	75
4.2.2. Викладання та оцінювання.....	80
4.2.3. Зворотний зв'язок з ринком праці.....	81
4.2.4. Підсумок.....	81

Передмова

Дослідження стану впровадження процедур визнання в українських закладах вищої освіти здійснювалось в рамках проекту програми ЄС Еразмус+ 609995-EPP-1-2019-1-PL-EPPKA2-SVHE-SP “Підтримка визнання кваліфікацій для українських університетів“, скорочена назва ”QUARSU”.

Метою проекту є посилення ролі сектора вищої освіти у суспільстві шляхом підтримки розвитку системи визнання в Україні як одного із основних інструментів Європейського простору вищої освіти.

Цілями проекту визначено:

- розроблення, створення та апробація методології визнання, сумісної з Національною рамкою кваліфікацій;
- розвиток людських ресурсів (кадрів) для визнання;
- створення платформи для підтримки визнання.

До складу консорціуму проекту QUARSU входять партнерські організації з країн ЄС:

- Ягеллонський університету у Кракові, Польща
- Варшавська школа економіки, Польща
- Політехнічний інститут Коїмбра, Португалія
- Національний університет Ірландії, Корк, Ірландія
- Естонське агентство кваліфікацій, Естонія
- Талліннський університет прикладних наук, Естонія,

та України:

- Національний університет “Одеська морська академія”;
- Херсонський національний технічний університет;
- Сумський державний університет;
- Національний лісотехнічний університет України;
- Донецький державний університет управління;
- Федерація роботодавців України;
- Міністерство освіти та науки України.

Координатором проекту QUARSU є Ягеллонський університету у Кракові, координатором діяльності українських партнерів є Національний університет “Одеська морська академія”.

Дослідження впровадження процедур визнання в українських закладах вищої освіти проводилось в рамках робочого пакету WP 1 «Аналіз існуючих стандартів та методологій» з метою з’ясування реального досвіду українських університетів у визнанні кваліфікацій, визнанні результатів попереднього навчання (як формального, так і неформального та/або інформального) та потребах у підтримці для забезпечення ефективності процедур визнання.

Розділ 1. Загальна характеристика дослідження

1.1. Предмет дослідження

Предметом дослідження у цьому проєкті є система офіційного визнання набутих особою в процесі індивідуального розвитку рис/властивостей (далі – система визнання), яка розглядається на прикладі освітніх систем України (робочий пакет 1.2) і країн-партнерів (робочий пакет 1.1).

Під **системою визнання** розуміємо комплекс інституцій та процесів, що забезпечує виявлення, вимірювання, офіційне підтвердження наявності знань, умінь, компетентностей, здатностей, здібностей, кваліфікації, якими володіє особа в певний момент свого життя, та цінностей, які вона поділяє та якими керується в своїй діяльності, що має правові наслідки для інтегрування цієї особи в подальший процес формальної освіти або офіційного працевлаштування.

Розглядаючи систему визнання, необхідно виділити такі її структурні компоненти:

- об'єкти визнання;
- особи, які є власниками об'єктів визнання;
- процеси, у результаті яких сформувалися об'єкти визнання;
- потреби власників та цілі, з якими вони звертаються для визнання;
- права, які власники здобувають в результаті визнання;
- рівні визнання;
- суб'єкти, які здійснюють визнання;
- процедури визнання;
- нормативно-правова база визнання.

Об'єктами визнання можуть бути:

- кваліфікації;
- періоди навчання;
- компетентності;
- результати навчання.

Кваліфікація як об'єкт визнання

«Кваліфікації – це збірний іменник для позначення різних категорій, що присуджуються, і стандартів, на яких вони базуються»¹.

Кваліфікація:

«визнана уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання) (Закон України «Про освіту», пункт 14 частини першої статті 1)»;

¹ Совершенствование системы профессиональных квалификаций. Реформирование системы профессиональных квалификаций в странах-партнерах ЕФО. – Европейский фонд образования, 2014. – 93 с. – С. 11.

«офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважена установа встановила, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) відповідно до стандартів вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту» (Закон України «Про вищу освіту», пункт 12 частини першої статті 1).

Кваліфікація - «офіційний результат процедур оцінювання і офіційного визнання, який присуджується за умови прийняття рішення уповноваженим органом про досягнення особою результатів навчання відповідно до певних стандартів». «Раніше «кваліфікований» означало лише «компетентний», але сьогодні означення даного поняття трансформується в таке: «володар офіційного сертифікату/свідоцтва»².

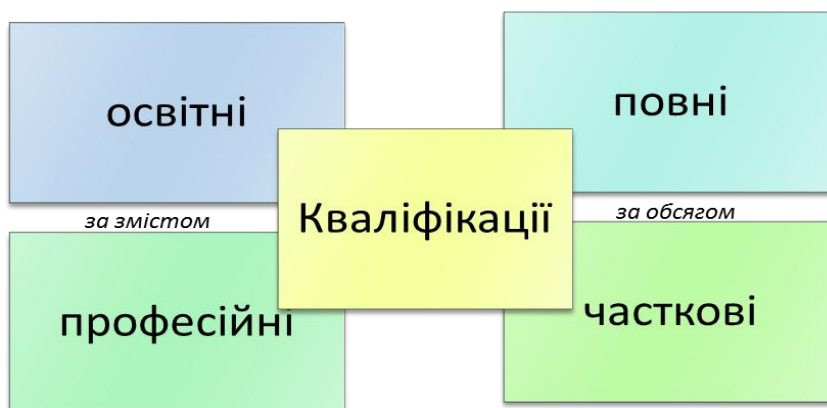

Рис.1.1. Види кваліфікацій

Закон України «Про освіту»

Стаття 34. Кваліфікації

1. Кваліфікації за обсягом класифікуються на **повні та часткові**, за змістом – на **освітні та професійні**.

2. Кваліфікація вважається **повною** в разі здобуття особою повного переліку компетентностей відповідного рівня Національної рамки кваліфікацій, що визначені відповідним стандартом.

3. Кваліфікація вважається **частковою** в разі здобуття особою частини компетентностей відповідного рівня Національної рамки кваліфікацій, що визначені відповідним стандартом.

...

5. **Освітня** кваліфікація - це визнана закладом освіти чи іншим уповноваженим суб'єктом освітньої діяльності та засвідчена відповідним документом про освіту сукупність встановлених стандартом освіти та здобутих особою результатів навчання (компетентностей).

6. **Професійна** кваліфікація - це визнана кваліфікаційним центром, суб'єктом освітньої діяльності, іншим уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою

² Совершенствование системы профессиональных квалификаций. Реформирование системы профессиональных квалификаций в странах-партнерах ЕФО. – Европейский фонд образования, 2014. – 93 с. – С. 8.

компетентностей (результатів навчання), що дозволяють виконувати певний вид роботи або здійснювати професійну діяльність.

Об'єктом визнання можуть бути такі підтверджені освітні кваліфікації:

1) національні, які були здобуті в минулому в системі формальної освіти (formal academic qualifications), потреба у визнанні/підтвердженні яких виникає через зміни в системі освіти/кваліфікацій в часі;

2) здобуті в іншій країні (системі освіти) – іноземні.

Визнання кваліфікації має такі аспекти:

– підтвердження її легітимності;

– зіставлення з певним рівнем рамки кваліфікацій;

– зіставлення з певною спеціальністю / спеціалізацією (field).

Визнання кваліфікацій розглядається в розділі 2 цього звіту.

Період навчання як об'єкт визнання

«Період навчання – будь-яка частина освітньої програми з вищої освіти, оцінена і документально підтверджена, яка, не становлячи повного курсу навчання за програмою, є істотним здобутком знань чи навичок» (відповідно до Порядку визнання здобутих в іноземних вищих навчальних закладах ступенів вищої освіти, затвердженому наказом МОН «Деякі питання визнання в Україні іноземних документів про освіту» від 05.05.2015 р. № 504, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 27.05.2015 р. за № 614/27059).

«Період навчання - будь-яка частина освітньої програми певного рівня вищої освіти, яка не становить повного курсу навчання, але дозволяє визнати набуті особою результати навчання» (відповідно до Порядку проходження атестації для визнання здобутих кваліфікацій, результатів навчання та періодів навчання в системі вищої освіти, здобутих на тимчасово окупованій території України після 20 лютого 2014 року, який затверджено наказом МОН від 19.05.2016 року № 537, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 30 травня 2016 року № 793/28923).

Результати навчання як об'єкт визнання

Результати навчання:

«знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів» (Закон України «Про освіту», пункт 22 частини першої статті 1);

«знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми (програмні результати навчання) або окремих освітніх компонентів» (Закон України «Про вищу освіту», пункт 19 частини першої статті 1).

Поняття результатів навчання застосовується рівною мірою до всіх видів освіти, що відбувається впродовж життя, включаючи процеси самоосвіти, незалежно від того, чи був початковий процес організований і підпорядкований певній меті.

Закон України «Про освіту»

Стаття 8. Види освіти

1. Особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Держава визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів.

2. **Формальна** освіта - це освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій) і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою.

3. **Неформальна** освіта - це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій.

4. **Інформальна** освіта (самоосвіта) - це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям.

5. Результати навчання, здобуті шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються в системі формальної освіти в порядку, визначеному законодавством.

Результати навчання формуються в процесах формальної, неформальної, інформальної освіти/навчання різної тривалості, які можуть бути завершені або незавершені. Microcredential – курс (модуль) короткострокового навчання тривалістю до 1 року.

Результати навчання, яке не завершилося присвоєнням повної освітньої кваліфікації, або здобуті на певному етапі (при опануванні модуля, компонента) освітньої програми, виконання якої завершилося присвоєнням повної освітньої кваліфікації, є **по суті здобутою частковою освітньою кваліфікацією**, що потребує визнання.

У той час як кожній освітній кваліфікації, що присвоюється в результаті успішного виконання освітньої програми, відповідають певні досягнуті програмні результати навчання, результати опанування окремих етапів (дисциплін, модулів, компонентів) розглядаються як самостійний об'єкт визнання в розділі 3 цього звіту.

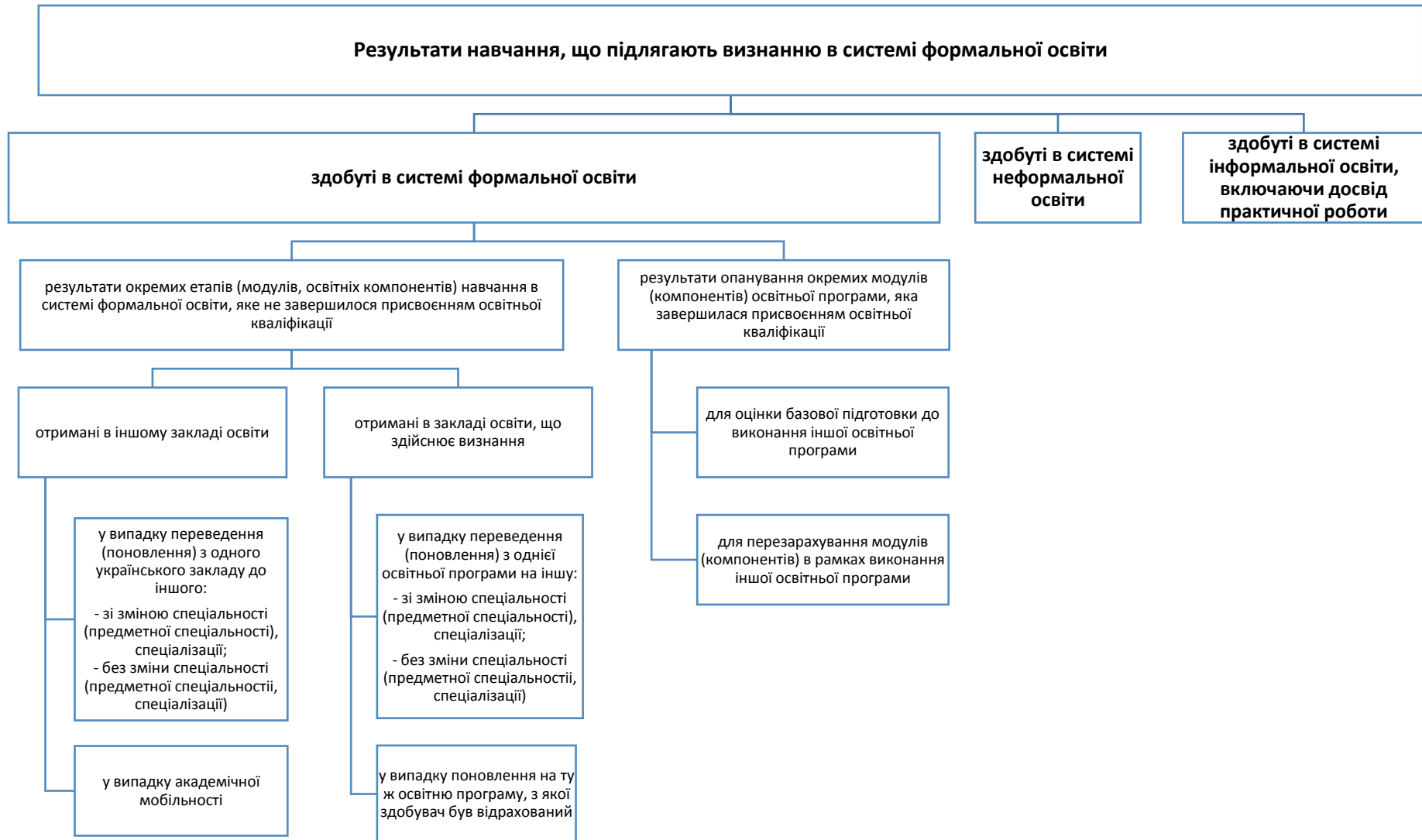

Рис.1.2. Результати навчання як об'єкт визнання

Компетентність як об'єкт визнання

Компетентність:

«динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» (Закон України «Про освіту», пункт 15 частини першої статті 1);

«здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей» (Закон України «Про вищу освіту», пункт 13 частини першої статті 1).

Власники результатів навчання/кваліфікацій/періодів навчання, що підлягають визнанню:

- громадяни України;
- іноземці та особи без громадянства;
- особи, які проживали і навчалися на тимчасово окупованій території України.

Потреби/цілі визнання (траєкторії застосування визнаних кваліфікацій в освітній і трудовій сферах):

- вступ для здобуття формальної освіти на певному рівні; визнання з метою підтвердження академічних прав;
- зміна освітньої траєкторії (індивідуального плану) в системі формальної освіти; визнання з метою підтвердження права на продовження навчання за освітньою програмою:
 - поновлення після відрахування:
із закладу, в якому особа перервала процес здобуття освіти;
з іншого національного закладу;
 - переведення:
в межах одного закладу;
між національними закладами;
без зміни спеціальності;
зі зміною спеціальності в межах галузі;
зі зміною галузі;
 - відновлення навчання після академічної відпустки;
 - академічна мобільність.
- вихід на ринок праці; визнання з метою здобуття права доступу до роботи;
- відновлення документів про здобуту освіту (отримання дублікатів документів).

Суб'єкти і рівні визнання

Суб'єктами, що здійснюють процедуру визнання, можуть бути:

- спеціально уповноважений державний орган або державне підприємство;
- заклади освіти;
- незалежні центри визнання кваліфікацій всіх форм власності.

Визнання може здійснюватися на таких рівнях:

- національний. При цьому суб'єкт визнання є уповноваженим (акредитованим) на національному рівні, що гарантує можливість подальшого використання результатів визнання в системі формальної освіти і працевлаштування для будь-яких цілей і потреб власника;
- інституційний. У цьому випадку процедура визнання здійснюється окремою інституцією для подальшого використання результату в межах цієї ж інституції.

1.2. Поновлення для здобуття вищої освіти та переведення з однієї освітньої програми на іншу

Здійснюється відповідно до Положення про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих закладів освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти України від 15.07.96 р. № 245 з урахуванням положень частини п'ятої статті 46 Закону України «Про вищу освіту»:

«Стаття 46. Відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення здобувачів вищої освіти

Поновлення та переведення здобувачів вищої освіти здійснюється з урахуванням вимог до вступників на відповідні освітні програми».

У листі МОН від №1/9-567 №1/9-507 надано роз'яснення щодо застосування зазначеної норми. Зокрема, під час поновлення та переведення здобувачів вищої освіти із закладу вищої освіти до іншого та/або зі спеціальності (предметної спеціальності, спеціалізації, освітньої (наукової) програми) на іншу мають враховуватись ті вимоги до вступників, що були визначені відповідною цій освітній програмі конкурсною пропозицією у рік набору на неї або в один з наступних років не пізніше подання здобувачем заяви про поновлення або переведення.

Визнання іноземних документів про освіту

За матеріалами сайтів МОН <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/poslugi/viznannya-inozemnih-dokumentiv> та Інформаційно-іміджевого центру <http://www.naric.in.ua/>

Процедура визнання іноземних документів про освіту (нострифікація) має на меті забезпечити права громадян, які здобули освіту в інших державах, на продовження освіти та/або професійну діяльність в Україні та здійснюється в індивідуальному порядку.

Визнання в Україні іноземних документів про освіту здійснюється у повній відповідності з Конвенцією про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні, яка ратифікована відповідним Законом України від 03.12.1999 р. № 1273-XIV, та рекомендаціями цієї Конвенції.

У результаті процедури визнання власник іноземних документів про освіту отримує свідоцтво, яким підтверджується право власника документів, виданих навчальним закладом іншої держави, на продовження освіти або

працевлаштування за фахом у вищому навчальному закладі України або в установах на всій території України. Видача такого свідоцтва здійснюється на підставі рішення компетентного органу – закладу вищої освіти або Міністерства освіти і науки України.

Процедура визнання іноземних документів про освіту включає в себе: перевірку автентичності документів, підтвердження статусу освітньої установи та/або освітньої програми, оцінки кваліфікації або періоду навчання, та встановлення еквівалентності освітньому або освітньо-професійному ступеню в Україні, академічних та/або професійних прав.

Процедура визнання іноземних документів про освіту суттєво реформована відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (2014). Нормативним актом, який регулює проведення процедури визнання в Україні всіма компетентними органами, є наказ МОН «Деякі питання визнання в Україні іноземних документів про освіту» від 05.05.2015 р. № 504, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 27.05.2015 р. за № 614/27059. Цим наказом введено в дію «Порядок визнання здобутих в іноземних вищих навчальних закладах ступенів вищої освіти» та «Порядок визнання в Україні документів про середню, середню професійну, професійну освіту, виданих навчальними закладами інших держав».

Головні нововведення у процедурі визнання:

надання повноважень на проведення процедури визнання вищим навчальним закладам України;

застосування спрощеної процедури визнання для кількох категорій іноземних освітніх документів;

застосування методу оцінки кваліфікацій та встановлення еквівалентності шляхом порівняння міжнародних та національних рамок кваліфікацій;

допустимий обсяг відмінностей в академічних програмах, встановлений шляхом порівняльного аналізу змісту навчальних програм, визначає сам заклад вищої освіти;

визначена процедура апеляції на рішення компетентного органу;

визначена процедура визнання іноземних освітніх документів для осіб зі статусом біженців та осіб, які прирівняні до них;

функції інформаційно-консультаційного забезпечення закріплено за Національним інформаційним центром академічної мобільності – ENIC Ukraine;

визначено порядок обліку прийнятих всіма компетентними органами рішень та моніторингу їх відповідності нормам міжнародних та національних нормативно-правових актів.

Органи у сфері визнання іноземних документів про освіту та сфера їх компетенції

Компетентними органами у сфері визнання іноземних документів про освіту є:

заклади вищої освіти, які здійснюють визнання з метою зарахування власника іноземного освітнього документа (далі – Документа) на навчання та/або на посаду наукового чи науково-педагогічного працівника до цього закладу вищої освіти. Рішенням закладу вищої освіти про визнання підтверджується право власника Документа на продовження навчання або працевлаштування у цьому закладі вищої освіти, про що видається свідоцтво про визнання іноземного документа про освіту (далі – Свідоцтво);

МОН, яке здійснює визнання іноземних документів про освіту з метою працевлаштування та/або продовження навчання власника Документа на території України. Рішенням МОН підтверджується право власника Документа на продовження навчання та/або працевлаштування в Україні, про що видається Свідоцтво.

Процедура визнання, що здійснюється МОН

Роботи з підготовки документів для прийняття МОН рішення щодо визнання іноземних документів про освіту доручені державному підприємству «Інформаційно-іміджевий центр» Міністерства освіти і науки України, яке виконує функції Національного інформаційного центру академічної мобільності ENIC Ukraine згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 року № 924.

На Інформаційно-іміджевий центр (далі – Центр) покладено виконання таких основних завдань:

забезпечення вільного доступу громадян, заінтересованих органів та держав - учасниць Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні (далі - Конвенція) до інформації про особливості інтеграції національної системи освіти до європейського освітнього простору;

надання громадянам і заінтересованим органам інформації та роз'яснень з питань академічної мобільності і визнання документів про освіту;

проведення перевірки автентичності документів про освіту, виданих навчальними закладами України та інших держав;

організація експертизи із встановлення еквівалентності кваліфікацій, присвоєних згідно з документами про освіту, що видані навчальними закладами іноземних держав;

проведення конференцій, семінарів з питань академічної мобільності, застосування положень Конвенції під час розв'язання актуальних проблем розвитку та інтеграції систем освіти європейських держав;

участь у підготовці проектів дво- та/або багатосторонніх міжурядових угод з питань визнання кваліфікацій;

здійснення заходів щодо пропагування освітніх послуг, які надаються українськими навчальними закладами, на зовнішньому ринку, зокрема спрямованих на залучення громадян іноземних держав до здобуття вищої освіти в Україні;

участь у виконанні міжнародних програм академічного обміну учнями, студентами та аспірантами;

організаційне забезпечення навчання, стажування або підвищення кваліфікації громадян України у навчальних закладах інших держав;

забезпечення ефективної діяльності в рамках функціонування міжнародної мережі європейських національних інформаційних центрів з академічного визнання та мобільності і національних інформаційних центрів з академічного визнання (далі - інформаційна мережа):

надання за принципом «єдиного вікна» інформації про національне законодавство у сфері освіти, зокрема структуру системи освіти, порядок присвоєння кваліфікацій, акредитаційний статус українських навчальних закладів, ліцензування освітніх послуг, видачу документів про освіту та підтвердження їх автентичності;

здійснення оперативного обміну даними в рамках інформаційної мережі для забезпечення ефективного функціонування механізму визнання документів про освіту, виданих в Україні та інших державах - учасниках Конвенції;

участь в інформаційних і дослідницьких програмах, семінарах та інших заходах в рамках функціонування інформаційної мережі, впровадження новітніх стандартів академічної мобільності, що розробляються державами - учасниками Конвенції.

Процедура визнання в Україні документів про освіту, виданих навчальними закладами інших держав, передбачає:

1) перевірку автентичності поданих для визнання іноземних документів про освіту, тобто перевірку достовірності факту навчання та отримання освітнього документа.

У разі, якщо розглядаються легалізовані документи зі штампом «Апостиль» чи консульською легалізацією, то цього достатньо, аби підтвердити автентичність документів. Отже, вони не потребуватимуть перевірки факту їх видачі, що значно прискорить процедуру визнання. Власник документів має вибір: можете засвідчити свої документи відповідно до міжнародного права або доручити їх перевірку співробітникам Центру;

2) перевірку офіційного визнання навчального закладу, який видав освітній документ системою освіти країни, якій він належить. Цей етап включає перевірку наявності свідоцтва про державну акредитацію навчального закладу та ліцензії на момент видачі освітнього документа;

3) встановлення еквівалентності кваліфікації, зазначеної в іноземному документі про освіту, вимогам до освітнього або освітньо-кваліфікаційного рівнів системи освіти України (здійснюється із залученням експертних комісій за відповідними спеціальностями).

Порівняльний аналіз навчальних програм – це співставлення навчальних програм за змістом і обсягом, яке проводиться закладом освіти України, акредитованим за такою ж спеціальністю, що зазначено в дипломі заявника. Якщо така спеціальність в Україні відсутня, то обирається найбільш близька з існуючих.

Для країн, з якими Україною укладено міжнародні угоди, що встановлюють еквівалентність документів про освіту та вчені звання,

визначення освітньо-кваліфікаційного рівня здійснюється Міністерством освіти і науки України на підставі відповідних міжнародних угод. Такі міжнародні угоди спрощують процедуру визнання, але не відмінюють її.

Результатом процедури визнання може бути:

1) визнання, на підставі якого видається Свідоцтво про визнання іноземного документа про освіту.

Якщо для визнання кваліфікації власника документів про освіту визначено додаткові умови (додаткове навчання, тестування на компетентність або інші дії, невиконання яких унеможливило б продовження освіти чи працевлаштування за фахом в Україні), заявнику направляється відповідне повідомлення. У такому випадку власник документів про освіту має скласти екзамени за вказаними експертами навчальними дисциплінами. Він самостійно обирає вищий навчальний заклад для проходження тестування, після чого співробітники Центру допоможуть організувати екзаменування в обраному навчальному закладі. Терміни процедури визнання документів у такому разі подовжуються до отримання Центром позитивних результатів тестування;

2) відмова у визнанні поданого документа про освіту, про що заявнику направляється відповідне повідомлення зі зазначенням підстав прийняття такого рішення.

У результаті процедури визнання власник іноземних документів про освіту отримує свідоцтво, яке підтверджує право власника документів, виданих навчальним закладом іншої держави, на продовження освіти або на працевлаштування за фахом в Україні.

Документи, які не підлягають процедурі визнання в Україні:

документи, видані навчальними закладами, які не є офіційно визнаними (акредитованими) в системі освіти держави, якій вони належать;

документи, видані філіями навчальних закладів, якщо такі філії не є офіційно визнаними (акредитованими) в системі освіти держави, на території якої вони провадять освітню діяльність;

документи, які не містять інформації про здобуття власником документів певного освітнього або освітньо-кваліфікаційного рівня, фахову спеціалізацію або професійну перепідготовку;

документи, неправомірно видані навчальним закладом іншої держави;

документи, що є неавтентичними;

документи, що не відповідають офіційно затвердженому стандарту оформлення документів про освіту, якщо такий стандарт прийнятий в державі, якій належить навчальний заклад;

документи, видані в результаті навчання за програмою, яка не може бути співвіднесена з жодним освітнім або освітньо-кваліфікаційним рівнем та (або) напрямом підготовки (спеціальності, кваліфікації) системи освіти України;

документи, що не визнаються в державі, якій належить навчальний заклад;

документи, які не містять достатньої інформації щодо змісту навчальної програми, що унеможливило б встановлення еквівалентності присвоєних за цими

документами кваліфікацій освітньому або освітньо-кваліфікаційному рівню системи освіти України;

документи, видані особам, за підсумками навчання до початку 1992/1993 навчального року в освітніх установах держав колишнього СРСР;

документи, видані за результатами навчання, під час якого загальна набрана кількість навчальних кредитів становить менше, ніж 30 кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС) (або їх еквівалентну кількість академічних годин).

Документи, які не потребують визнання в Україні:

1) документи про освіту громадян колишнього СРСР, видані до 15 травня 1992 року, не потребують визнання в Україні, оскільки на підставі ст. 5 Угоди про співробітництво в галузі освіти, підписаної в Ташкенті у 1992 р., держави-учасниці гарантують безстрокове визнання на своїй території документів про освіту, виданих у державах-учасницях до моменту підписання вищезазначеної Угоди. Країнами-учасницями є: Азербайджанська Республіка, Республіка Білорусь, Республіка Вірменія, Республіка Казахстан, Киргизька Республіка, Республіка Молдова, Російська Федерація, Республіка Таджикистан, Туркменістан, Республіка Узбекистан;

2) документи, видані особам, за підсумками навчання до початку 1992/1993 навчального року в освітніх установах держав колишнього СРСР.

Реєстрація свідоцтв та моніторинг

В Україні запроваджено єдину систему обліку свідоцтв про визнання, виданих всіма компетентними органами, які здійснюють цю процедуру, – електронний журнал визнання в Україні іноземних освітніх документів. Таким чином, Свідоцтва різних компетентних органів матимуть єдину нумерацію, відповідатимуть типовій формі та міститимуть уніфікований перелік інформації. Будь-яка зацікавлена установа або особа матимуть можливість перевірити наявність рішення (Свідоцтва) про визнання.

Реєстрація в електронному журналі є обов'язковою. Реєстрація свідоцтв здійснюється через персональний кабінет на сайті ENIC Ukraine. Для реєстрації Свідоцтва компетентний орган заповнює в Персональному кабінеті електронну заявку та додає електронні копії:

1) іноземного освітнього документа;

2) додатка до нього та/або іншого документа, в якому міститься інформація про зміст та тривалість навчальної програми, а також успішність з навчальних дисциплін;

Документи, зазначені в підпунктах 1 и 2, подаються разом із засвідченими в установленому порядку перекладами. Для документів англійською та російською мовами надання перекладів не обов'язкове;

3) висновку про визнання іноземного освітнього документа;

4) форму заявки на реєстрацію;

5) заяву-згоду на обробку персональних даних власника документів.

Для контролю за дотриманням компетентними органами принципів Лісабонської конвенції та її рекомендацій, а також міжнародних договорів, що регулюють питання визнання та еквівалентності документів про освіту МОН із залученням національного інформаційного центру академічної мобільності здійснює моніторинг.

У ході моніторингу перевіряється правильність оформлення записів в журналі електронного обліку визнання, повнота та коректність внесеної інформації, відповідність прийнятих компетентними органами рішень нормам міжнародних та національних нормативно-правових актів. Інформація, внесена до електронного обліку компетентним органом, може бути перевірена шляхом направлення запитів до іноземних освітніх установ, органів державної влади, мережі національних інформаційних центрів з академічної мобільності та визнання ENIC-NARIC.

Процедура визнання, що здійснюється ЗВО

Для здійснення процедури визнання вищий навчальний заклад утворює комісію з визнання (далі – Комісія), яка діє на підставі положення про неї.

Разом із наданням повноважень ЗВО на проведення процедури, на них покладається і відповідальність за коректність прийнятих рішень та їх відповідність нормам міжнародних та національних нормативно-правових актів. Українські дипломи, видані на підставі іноземних документів про попередню освіту, які не надавали їх власнику відповідних академічних прав, не визнаватимуться іншими країнами. Це може призвести до негативних наслідків як для самого ЗВО, так і іміджу всієї системи освіти України. Зокрема, в деяких країнах такі документи вилучаються у їх власника, а ЗВО, який їх видав, може бути внесений до «чорних списків», переліків «фабрик дипломів» – установ, що видають дипломи про вищу освіту, не вимагаючи відповідних досягнень у навчанні.

ЗВО не зобов'язаний проводити процедуру визнання. Для закладів, які не мають організаційно-технічних можливостей здійснювати процедуру визнання, є такі альтернативні можливості:

подати іноземні документи своїх студентів чи науково-педагогічних працівників для проведення процедури визнання в МОН (його рішення діє для всіх без винятку ЗВО та інших установ на території України);

отримати висновок про визнання Національного інформаційного центру академічної мобільності – ENIC Ukraine, на підставі якого прийняти остаточне рішення про визнання. Центр також може надати висновок або довідки щодо одного з етапів процедури визнання: перевірити автентичність освітнього документа, статус іноземного навчального закладу, здійснити оцінку кваліфікації та встановити академічні і професійні права за іноземним документом про освіту.

Нормативно-правова база визнання іноземних документів про освіту

Визнання в Україні освітніх документів здійснюється на основі Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні (Лісабон,

11 квітня 1997 р.) та міжнародних угод про взаємне визнання та еквівалентність документів про освіту і вчені звання.

Конвенція про визнання кваліфікацій (Лісабонська Конвенція) була спільно розроблена Радою Європи та ЮНЕСКО з метою сприяння визнанню кваліфікацій, присуджених в одній країні (Стороні Конвенції) іншою країною (Стороні Конвенції).

Керівними принципами Лісабонської Конвенції є:

власники кваліфікацій повинні мати належний доступ до оцінки кваліфікацій;

забороняється будь-яка дискримінація заявника;

кожна Сторона Конвенції забезпечує прозорість, узгодженість та надійність процедур і критеріїв, які застосовуються під час оцінки та визнання кваліфікацій;

кожна Сторона Конвенції забезпечує надання належної і чіткої інформації про свою освітню систему;

рішення про визнання кваліфікації ухвалюються впродовж розумного строку, який завчасно визначається компетентним органом з визнання кваліфікацій і розраховується від часу отримання всієї необхідної інформації по конкретному запиту;

рішення про визнання ухвалюються на основі відповідної інформації про ті кваліфікації, визнання яких запитується;

у разі негативного рішення або неприйняття рішення заявник повинен мати можливість оскарження впродовж розумного строку.

Лісабонська Конвенція висвітлює такі важливі питання як визнання кваліфікацій, що надають доступ до вищої освіти, визнання періодів навчання, визнання кваліфікацій присуджених біженцям, переміщеним особам та особам, що знаходяться у ситуації біженців, обмін інформацією з питань визнання кваліфікацій.

Перелік країн, з якими Україна підписала двосторонні угоди про взаємне визнання та еквівалентність документів про освіту та вчені звання:

Аргентинська Республіка;

Республіка Азербайджан;

Республіка Білорусь;

Республіка Болгарія;

Соціалістична Республіка В'єтнам;

Грузія;

Республіка Екваторіальна Гвінея;

Естонія;

Республіка Казахстан;

Китайська Народна Республіка;

Велика Соціалістична Народна Лівійська Арабська Джамагірія (Держава Лівія);

Монголія;

Республіка Перу;

Республіка Польща;
Російська Федерація;
Румунія;
Словацька Республіка;
Туркменістан;
Угорщина;
Республіка Узбекистан.

Деякі міжнародні угоди визначають еквівалентність кваліфікацій, зазначених у документах про освіту, та дозволяють провести визнання за спрощеною процедурою. Проте частина таких угод містить певні умови для визнання кваліфікацій еквівалентними. У такому разі процедура відбувається за загальними правилами. Наявність угоди не скасовує необхідності прийняття офіційного рішення про визнання.

Визнання кваліфікацій біженців

Важливим принципом Лісабонської конвенції є забезпечення права біженців та осіб, прирівняних до них, на визнання кваліфікацій, навіть якщо присуджені їм на території однієї зі Сторін кваліфікації не можуть бути документально підтверджені.

Порядки визнання іноземних документів про освіту, введені в дію наказом МОН від 05.05.2015 р. № 504, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 27.05.2015 р. за № 614/27059, визначають для всіх компетентних органів засади здійснення процедури визнання кваліфікацій біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту.

Процедура визнання для цієї категорії заявників може бути розпочата без наявності повного пакета документів. Підставою для початку процедури визнання в такому разі є посвідчення біженця, посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту, посвідчення особи, якій надано тимчасовий захист та відповідна заява про здійснення процедури.

Для проведення процедури визнання біженці та особи, які потребують додаткового або тимчасового захисту, надають наявні у них освітні документи, у тому числі не зазначені у переліку документів, такі як: копії документів про освіту або періоди навчання, студентський квиток, академічну відомість, залікову книжку, опис курсів, документи про неформальне та неофіційне навчання або інші документи, що можуть підтвердити факт навчання та/або здобуття кваліфікації; а також наявні документи про досвід роботи, такі як: свідоцтво про досвід роботи, трудовий договір, трудову книжку, довідки з місць роботи або інші документи, які можуть свідчити про відповідну кваліфікацію.

У разі, якщо інформації не достатньо, процедура визнання іноземних освітніх документів біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, може включати спеціально організовані компетентним органом екзамену, тестування, співбесіди.

Подання апеляції на рішення компетентного органу

Право заявника на апеляцію прийнятого компетентним органом рішення про визнання є одним з головних принципів Лісабонської конвенції. Перегляд і оскарження результатів процедури визнання передбачено порядками визнання іноземних документів про освіту.

У разі незгоди Заявника з результатами процедури визнання Заявник протягом трьох місяців з дня реєстрації повідомлення про відмову у визнанні іноземного освітнього документа або з дня реєстрації Свідоцтва в журналі електронного обліку може звернутися до компетентного органу, що здійснював процедуру визнання, із мотивованою заявою про перегляд справи та може надати додаткові документи щодо пройденої Програми та отриманої кваліфікації. У такому випадку компетентний орган переглядає всі додатково надані Заявником документи та проводить їх дослідження, у результаті якого попереднє рішення про визнання або відмову у визнанні може бути переглянуто.

Якщо Заявник незадоволений результатом перегляду справи у компетентному органі – закладі вищої освіти, він може звернутися із заявою про перегляд справи до МОН. За результатами розгляду поданих документів МОН виносить рішення про визнання, на підставі якого Заявнику видається Свідоцтво або рішення про відмову у визнанні іноземного освітнього документа, про що Заявнику надсилається відповідне повідомлення із зазначенням підстав прийняття такого рішення.

Крім подачі апеляції заявником щодо результатів процедури визнання, передбачена можливість перегляду рішення МОН закладом вищої освіти. У разі зарахування на навчання власника іноземного освітнього документа, що отримав Свідоцтво про визнання МОН, закладом вищої освіти має право переглянути результати процедури визнання, але виключно в бік більш сприятливих результатів для власника. У такому разі Комісія ЗВО проводить власний аналіз з урахуванням рішення МОН та вимог закладу до певної програми і навичок вступника та приймає остаточне рішення про визнання.

Перелік документів для подання

Незалежно від того, який компетентний орган здійснює процедуру визнання, Заявник подає такі документи:

1) засвідчені в установленому законодавством порядку копію та переклад українською мовою іноземного освітнього документа (за необхідності – пред'явлення оригіналу);

2) засвідчені в установленому законодавством порядку копію і переклад українською мовою додатка до цього документа та/або інших документів, які містять інформацію про зміст навчальної програми (за необхідності – пред'явлення оригіналів).

Документи, зазначені у підпунктах 1 и 2, мають бути засвідчені в країні їх походження у спосіб, який офіційно застосовується у цій країні (для країн – учасниць Конвенції, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів (м. Гаага, 1961), – проставлення штампа «Apostille»).

У разі якщо документи не засвідчені в країні їх видачі у спосіб, який офіційно застосовується в цій країні, або якщо засвідчення не підтверджує їх автентичності, компетентний орган вживає заходів щодо підтвердження автентичності таких документів;

3) копії документів про попередню (середню, професійну або вищу) освіту за наявності такої освіти (за необхідності);

4) копії документів, що засвідчують особу Заявника та власника, якщо власник не є Заявником (за необхідності – з перекладами українською мовою);

5) заяву на здійснення процедури визнання;

6) заяву (згоду) власника документів на обробку його персональних даних відповідно до вимог Закону України «Про захист персональних даних».

Заявник має право надати також інші документи, що підтверджують освіту та/або кваліфікацію власника, документи про допуск до професійної діяльності, практичний досвід (за необхідності – з перекладами українською мовою).

Заявник може подати до компетентного органу документи, зазначені у підпунктах 1–6 цього пункту, в електронному вигляді у форматі цифрових зображень.

Компетентний орган у разі необхідності має право перевірити відповідність цифрових зображень оригіналам та/або копіям з перекладами документів, зазначених у пунктах 1–4.

Якщо документи надані Заявником не в повному обсязі та/або неправильно оформлені, компетентний орган може повернути документи без розгляду протягом 10 робочих днів з дня реєстрації заяви, про що повідомляється Заявнику із зазначенням недоліків, які необхідно усунути.

Перелік нормативно-правових актів

1. [Конституція України](#) (статті 24, 26);

2. [Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні](#) (Лісабон, 11 квітня 1997 року), ратифікована Законом України «Про ратифікацію Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні» від 03.12.1999 № 1273-XIV;

3. [Конвенція про визнання учбових курсів, дипломів про вищу освіту та учбових ступенів у державах регіону Європи](#) (Париж, 21 грудня 1979 р.), ратифікована Указом Президії Верховної Ради Української РСР "Про ратифікацію Конвенції про визнання учбових курсів, дипломів про вищу освіту та вчених ступенів у державах регіону Європи" від 11.01.82 № 2993-X;

4. [Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів](#) (Гаага, 5 жовтня 1961 р.). Приєднання України згідно з Законом України «Про приєднання України до Конвенції, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів» від 10.01.2002 № 2933-III;

5. [Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах](#).

6. [Двосторонні угоди про взаємне визнання та еквівалентність документів про освіту та вчені звання;](#)
7. [Угода про співробітництво в галузі освіти](#) (Ташкент, 15 травня 1992 р.);
8. [Закон України "Про освіту"](#) від 05.09.2017 № 2145-VIII;
9. [Закон України "Про вищу освіту"](#) від 01.07.2014 № 1556-VII;
10. [Закон України "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства"](#) від 22.09.2011 № 3773-VI;
11. Указ Президента України від 02.04.1994 № № 127/94 "[Про Консульський статут України](#)" (ст. 54);
12. Постанова Кабінету Міністрів України від 31.08.2011 № 924 [«Питання національного інформаційного центру академічної мобільності»](#).
13. [Перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра,](#) затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 27.08.2010 № 787, з урахуванням змін і доповнень;
14. [Перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра,](#) затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 13.12.2006 № 1719;
15. [Перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста,](#) затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 20.06.2007 N 839, з урахуванням змін і доповнень;
16. [Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. Затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266;](#)
17. Наказ Міністерства закордонних справ України від 04.06.2002 № 113 "[Про затвердження інструкції про порядок консульської легалізації офіційних документів в Україні і за кордоном](#)", зареєстрований в Міністерстві юстиції України 26 червня 2002 р. за N 535/6823;
18. [Наказ Міністерства освіти і науки України «Деякі питання визнання в Україні іноземних документів про освіту»](#) від 05.05.2015 № 504, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 27 травня 2015 р. за № 614/27059;
19. [Порядок визнання здобутих в іноземних вищих навчальних закладах ступенів вищої освіти,](#) затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 05.05.2015 № 504, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 27 травня 2015 р. за № 614/27059;
20. [Порядок визнання в Україні документів про середню, середню професійну, професійну освіту, виданих навчальними закладами інших держав,](#) затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 05.05.2015 № 504, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 27 травня 2015 р. за № 615/27060.

1.3. Визнання кваліфікацій, результатів навчання та періодів навчання, здобутих на тимчасово окупованій території України

Визнання кваліфікацій вищої освіти, отриманих на тимчасово окупованій території України (АР Крим та м. Севастополь) випускниками 2014 року

Здійснюється відповідно до Порядку замовлення та видачі документів про вищу освіту державного зразка та додатків до них випускникам вищих навчальних закладів, розташованих на тимчасово окупованій території України, у 2014 році, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 28 травня 2014 року № 655, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 05 червня 2014 року за № 593/25370 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 22 вересня 2015 року № 964).

Результатом визнання є видача документів про вищу освіту державного зразка та додатків до них.

Визнання кваліфікацій, результатів навчання та періодів навчання, здобутих в системі вищої освіти на тимчасово окупованій території України (АР Крим та м. Севастополь) після 20 лютого 2014 року

Визнання здійснюється шляхом проходження особою атестації відповідно до Порядку проходження атестації для визнання здобутих кваліфікацій, результатів навчання та періодів навчання в системі вищої освіти, здобутих на тимчасово окупованій території України після 20 лютого 2014 року, який затверджено наказом МОН від 19.05.2016 року № 537, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 30 травня 2016 року № 793/28923.

Успішне проходження атестації здобувачів вищої освіти є підставою для прийняття рішення про присудження ступеня вищої освіти, присвоєння відповідної кваліфікації та видачі диплома.

Визнання результатів та періодів навчання у закладах вищої освіти, розташованих на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях

З метою надання можливості особам, які навчалися у закладах вищої освіти, що розташовані у населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, здобувати вищу освіту у закладах вищої освіти, розташованих на території, підконтрольній органам державної влади України, затверджено Порядок продовження навчання осіб, які навчалися у закладах вищої освіти, що розташовані на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях (наказ Міністерства освіти і науки України від 19 січня 2017 року № 74 зареєстрований в міністерстві юстиції України 13 квітня 2017 року за № 490/30358 (зі змінами)), яким визначено механізм продовження навчання осіб, які навчалися у закладах вищої освіти, що розташовані на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях (далі – особа).

Для продовження навчання у закладі вищої освіти (із збереженням спеціальності, спеціалізації), розташованому в інших адміністративно-

територіальних одиницях України, особа зараховується на навчання шляхом поновлення.

Визнання здобутої на тимчасово окупованій території України АР Крим та м. Севастополь в період з 2000 року до 2014 року вищої освіти для отримання дублікату документа про вищу освіту та додатка до нього

Здійснюється відповідно до Порядку замовлення та видачі документів про вищу освіту державного зразка та додатків до них випускникам вищих навчальних закладів, розташованих на тимчасово окупованій території України, у 2014 році, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 28 травня 2014 року № 655, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 05 червня 2014 року за № 593/25370 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 22 вересня 2015 року № 964).

Виготовлення та видачу виправленого документа про вищу освіту державного зразка та додатка до нього або дубліката документа про вищу освіту державного зразка та додатка до нього Випускнику, який закінчив заклад вищої освіти, розташований на тимчасово окупованій території України, до 2014 року забезпечує визначений Міністерством освіти і науки України заклад вищої освіти, розташований в інших регіонах України.

Визнання здобутої на тимчасово окупованій території України АР Крим та м. Севастополь в період до 2000 року вищої освіти для отримання дублікату документа про вищу освіту та додатка до нього

Передбачено відповідно до пункту 6 Порядку замовлення та видачі документів про вищу освіту державного зразка та додатків до них випускникам вищих навчальних закладів, розташованих на тимчасово окупованій території України, у 2014 році, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 28 травня 2014 року № 655, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 05 червня 2014 року за № 593/25370 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 22 вересня 2015 року № 964).

Разом з тим, якщо особа навчалась у закладі вищої освіти розташованому на тимчасово окупованій території (АР Крим) до 2000 року, факт отримання особою диплому підтвердити майже не можливо, оскільки всі дані про отримання документів про освіту почали вносити в ЄДЕДО лише з 2000 року. Зробити запит до закладу вищої освіти, який закінчила особа, для підтвердження факту навчання та отримання особою диплому також не можливо, оскільки він розташований на тимчасово окупованій території.

Відповідно до Порядку замовлення на створення інформації, що відтворюється в документах про вищу освіту, та обліку документів про вищу освіту в Єдиній державній електронній базі з питань освіти, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України від 06.03.2015 № 249 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 25.10.2016 № 1280) у разі, якщо інформація про факт видачі первинного документа про вищу освіту відсутня в ЄДЕБО та недоступні, втрачені, знищені (частково знищені) архіви вищого навчального закладу (відокремленого структурного підрозділу), відповідальна особа вищого навчального закладу завантажує в ЄДЕБО скановану копію

рішення суду про встановлення відповідного юридичного факту здобуття особою відповідного ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня) вищої освіти.

Отже, для отримання дублікату документів особі необхідно звертатись до суду.

Визнання здобутої на тимчасово окупованій території Донецької та Луганської областей після 2000 року вищої освіти для отримання дублікату документа про вищу освіту та додатка до нього

Здійснюється відповідно до Порядку замовлення на створення інформації, що відтворюється в документах про вищу освіту, та обліку документів про вищу освіту в Єдиній державній електронній базі з питань освіти, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України від 06 березня 2015 року № 249, зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 17 листопада 2016 року за № 1496/29626 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 25.10.2016 № 1280).

Дублікати документа про вищу освіту та додаток до нього виготовляються та видаються за письмовою заявою особи, на ім'я якої було видано документ про вищу освіту, що подається нею особисто або через уповноваженого представника до закладу вищої освіти (відокремленого структурного підрозділу), що видав документ про освіту. Якщо заклад вищої освіти, що видав документ, реорганізовано шляхом приєднання, злиття чи ліквідації, заява подається його правонаступнику.

У разі відсутності правонаступника закладу вищої освіти та у випадку, коли заклад вищої освіти не проводить освітню діяльність (анульовано ліцензію на здійснення освітньої діяльності, заклад вищої освіти не переміщений з тимчасово окупованої території України або з населеного пункту, визначеного Переліком населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, наведеним у додатку 1 до розпорядження Кабінету Міністрів України від 07 листопада 2014 року № 1085-р (у редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2015 року № 1276-р)), заява подається до Міністерства освіти і науки України, яке визначає заклад вищої освіти, що видає особі дублікат документа про вищу освіту та додаток до нього.

Замовлення на інформацію, що відтворюється в дублікаті документа про вищу освіту, формується в Єдиній державній електронній базі з питань освіти (далі – ЄДЕБО) відповідальною особою вищого навчального закладу на підставі інформації, яка підтверджує факт видачі документа про вищу освіту, що міститься в ЄДЕБО. За відсутності в ЄДЕБО інформації, яка підтверджує факт видачі документа про вищу освіту, відповідальна особа вищого навчального закладу завантажує в ЄДЕБО скановані копії документів, що підтверджують здобуття особою відповідного ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня) вищої освіти або факт видачі документа про вищу освіту, якими є: архівна довідка про навчання особи та виписка з журналу видачі документів про вищу освіту (титульної сторінки журналу та сторінки, на якій зроблено відповідний запис, що засвідчує факт отримання особою

документа про вищу освіту) або акт знищення первинного документа про вищу освіту.

У разі, якщо інформація про факт видачі первинного документа про вищу освіту відсутня в ЄДЕБО та недоступні, втрачені, знищені (частково знищені) архіви вищого навчального закладу (відокремленого структурного підрозділу), відповідальна особа вищого навчального закладу завантажує в ЄДЕБО скановану копію рішення суду про встановлення відповідного юридичного факту здобуття особою відповідного ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня) вищої освіти або скановану копію офіційного листа відповідного компетентного органу, у якому підтверджено факт проставлення штампа "Apostille" Міністерства освіти і науки України або вчинення консульської легалізації, та у разі наявності - скановану копію первинного документа про вищу освіту, дублікат якого замовляється.

У дублікаті додатка до документа про вищу освіту відтворюється інформація, отримана з таких одного або декількох джерел:

архів вищого навчального закладу;

ЄДЕБО;

залікова книжка, у якій міститься інформація про виконання особою освітньої програми вищого навчального закладу та проходження атестації;

засвідчена в установленому порядку копія первинного додатка до документа про вищу освіту, дублікат якого замовляється;

офіційний лист відповідного компетентного органу, у якому підтверджено факт проставлення штампа "Apostille" або вчинення консульської легалізації, та у разі наявності - копії первинного додатка до документа про вищу освіту, дублікат якого замовляється.

Для отримання довідки про закінчення навчального закладу необхідно звернутися до Державного підприємства «Інфоресурс» з письмовою заявою.

Отже, для визначення закладу вищої освіти для виготовлення та видачі дублікату додатка до документа про вищу освіту державного зразка необхідно надати повний пакет документів до Міністерства освіти і науки України.

Визнання здобутої на тимчасово окупованій території Донецької та Луганської областей до 2000 року вищої освіти для отримання дублікату документа про вищу освіту та додатка до нього

Здійснюється відповідно до Порядку замовлення на створення інформації, що відтворюється в документах про вищу освіту, та обліку документів про вищу освіту в Єдиній державній електронній базі з питань освіти, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України від 06 березня 2015 року № 249, зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 17 листопада 2016 року за № 1496/29626 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 25.10.2016 № 1280).

У разі якщо інформація про факт видачі первинного документа про вищу освіту відсутня в ЄДЕБО та недоступні, втрачені, знищені (частково знищені) архіви закладу вищої освіти (відокремленого структурного підрозділу), відповідальна особа закладу вищої освіти завантажує в ЄДЕБО скановану

копію рішення суду про встановлення відповідного юридичного факту здобуття особою відповідного ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня) вищої освіти.

Отже, для вирішення зазначеного питання особі необхідно звертатись до суду.

Визнання здобутої загальної середньої освіти для вступу до ЗВО України осіб з тимчасово окупованої території України АР Крим та м. Севастополь

Здійснюється відповідно до Порядку прийому для здобуття вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти осіб, які проживають на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя (наказ Міністерства освіти і науки України від 24 травня 2016 року № 560, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 31 травня 2016 року за № 795/28925 (зі змінами)).

Визнання здобутої загальної середньої освіти для вступу до ЗВО України осіб з тимчасово окупованої території Донецької та Луганської областей

Здійснюється відповідно до Порядку прийому для здобуття вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти осіб, місцем проживання яких є тимчасово окуповані території у Донецькій та Луганській областях (наказ Міністерства освіти і науки України 21 червня 2016 року № 697, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 01 липня 2016 року за № 907/29037 (зі змінами)) (далі –Порядок).

Розділ 2. Визнання академічних кваліфікацій в Україні

2.1. Правові засади визнання іноземних академічних кваліфікацій в Україні

Визнання в Україні іноземних документів про освіту здійснюється у повній відповідності до [Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні](#) (Лісабон, 11 квітня 1997 року), ратифікованій Законом України «Про ратифікацію Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні» від 03.12.1999 № 1273-XIV, та рекомендаціями цієї Конвенції.

Нормативно-правова база визнання іноземних документів про освіту.

Міжнародні правові акти та угоди

1. [Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів](#) (Гаага, 5 жовтня 1961 р.), ратифікованій [Законом України «Про приєднання України до Конвенції, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів»](#) від 10.01.2002 № 2933-III.

2. Двосторонні угоди про взаємне визнання та еквівалентність документів про освіту та вчені звання: українсько-молдавська угода про взаємне визнання і еквівалентність документів про освіту і вчені звання 2001 р., українсько-болгарська угода про взаємне визнання документів про освіту, наукові ступені і вчені звання 2001 р., українсько-казахстанська угода про взаємне визнання та еквівалентність документів про освіту, наукові (вчені) ступені і вчені звання 2001 р., українсько-лівійська угода про взаємне визнання документів про освіту і наукові ступені 2003 р., угода між КМУ та урядом Республіки Екваторіальна Гвінея про взаємне визнання документів про освіту 2004 р., українсько-перуанська угода про взаємне визнання документів про освіту і вчені звання 2004 р., українсько-польська угода про академічне взаємовизнання документів про освіту та рівноцінність ступенів 2005 р., українсько-словацька угода про академічне взаємне визнання і еквівалентність документів про освіту, виданих в Україні та Словацькій Республіці 2014 р.;

3. [Угода про співробітництво в галузі освіти](#) (Ташкент, 15 травня 1992 р.).

Закони України

4. [Закон України «Про освіту»](#) від 05.09.2017 № 2145-VIII;

5. [Закон України «Про вищу освіту»](#) від 01.07.2014 № 1556-VII.

6. [Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»](#) від 22.09.2011 № 3773-VI.

Нормативно-правові акти

7. [Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 № 266](#), з урахуванням змін і доповнень;

8. [Національна рамка кваліфікацій](#), затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 2.11.2011 № 1341 зі змінами;

9. Постанова Кабінету Міністрів України від 31.08.2011 № 924 [«Питання національного інформаційного центру академічної мобільності»](#).

10. [Наказ Міністерства освіти і науки України «Деякі питання визнання в Україні іноземних документів про освіту»](#) від 05.05.2015 № 504, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 27.05.2015 № 614/27059;

11. [Порядок визнання здобутих в іноземних вищих навчальних закладах ступенів вищої освіти](#), затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 05.05.2015 № 504, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 27.05.2015 № 614/27059;

12. [Порядок визнання в Україні документів про середню, середню професійну, професійну освіту, виданих навчальними закладами інших держав](#), затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 05.05.2015 № 504, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 27.05.2015 № 615/27060;

13. Стандарти вищої освіти, що визначають сукупність вимог до освітніх програм вищої освіти, які є спільними для всіх освітніх програм у межах певного рівня вищої освіти та спеціальності.

Основним нормативним актом, що регулює проведення процедури визнання в Україні всіма компетентними органами, є Наказ МОН від 05.05.2015 № 504, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 27.05.2015 за № 614/27059. Ним уведено в дію порядки визнання здобутих в іноземних закладах вищої освіти ступенів вищої освіти та документів про середню, середню професійну, професійну освіту.

На основі зазначеної вище нормативної бази, реалізуючи право освітньої автономії, ЗВО України можуть розробляти власні правила та процедури для визнання іноземних кваліфікацій (наприклад, [Положення про визнання документів про освіту іноземців та осіб без громадянства, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка](#)).

2.2. Визнання іноземних академічних кваліфікацій на національному рівні

2.2.1. Організація визнання іноземних кваліфікацій на національному рівні

Відповідно до [Порядку визнання здобутих в іноземних вищих навчальних закладах ступенів вищої освіти](#), затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 05.05.2015 № 504, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 27.05.2015 № 614/27059 процедура визнання в Україні на національному рівні здійснюється МОН України з метою працевлаштування та / або продовження навчання власника документа про освіту на території України.

Рішенням МОН підтверджується право власника документа про освіту на продовження навчання та/або працевлаштування в Україні, про що видається Свідоцтво.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 31.08.2011 № 924 [«Питання національного інформаційного центру академічної мобільності»](#) до процедури визнання долучено ДП «Інформаційно-іміджевий центр» в управлінні МОН України, на який покладено функції Національного інформаційного центру академічної мобільності (ENIC Ukraine). Ним здійснюється вся процедура визнання або її окремі етапи з наданням висновку. Також ENIC Ukraine надає консультаційну допомогу компетентним органам, у тому числі здійснює: перевірку автентичності документів; підтвердження статусу освітньої установи та програми; оцінку кваліфікацій; визначення академічних та / або професійних прав; реєстрацію свідоцтва про визнання ЗВО та свідоцтва про визнання МОН України в електронному обігу МОН України; забезпечення моніторингу відповідності законодавству рішення ЗВО; надання роз'яснень та рекомендацій; інформаційний супровід тощо.

2.2.2. Методологія визнання іноземних кваліфікацій на національному рівні

Відповідно до [Порядку визнання здобутих в іноземних вищих навчальних закладах ступенів вищої освіти](#), затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 05.05.2015 № 504, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 27.05.2015 № 614/27059 базова процедура визнання документа про освіту складається з:

- 1) перевірки автентичності документа про освіту та додатка до нього;
- 2) підтвердження статусу освітньої установи та / або програми вищої освіти, за результатами якої виданий документ про освіту;
- 3) оцінки кваліфікації або періоду навчання, зазначеної(го) в документі про освіту, та встановлення еквівалентності освітньому або освітньо-професійному ступеню в Україні, академічних та / або професійних прав.

Обов'язковою є перевірка статусу освітньої установи та / або програми вищої освіти, за результатами якої виданий документ про освіту. Вона здійснюється з метою підтвердження офіційного визнання (акредитації тощо) освітньої установи та / або програми вищої освіти в системі освіти держави, в якій функціонує ця установа.

Перевірка статусу освітньої установи та / або програми вищої освіти має бути здійснена одним із таких способів:

- 1) перевірка в національних офіційних джерелах: реєстрах органів акредитації / забезпечення якості освіти, міністерств освіти, асоціацій агенцій з акредитацій / забезпечення якості освіти, офіційних національних публікаціях про освітню систему;
- 2) перевірка в міжнародних офіційних джерелах (сайтах визнаних міжнародних організацій, сайтах мереж оцінювачів дипломів);
- 3) направлення запиту до відповідних уповноважених органів та / або освітніх установ інших держав щодо статусу освітньої установи та програми вищої освіти.

Оцінка кваліфікації та встановлення еквівалентності ЗВО здійснюється одним із таких способів:

1) для документів про освіту, виданих освітніми установами, що входять до академічного рейтингу університетів світу – Academic Ranking of World Universities (ARWU), а також для документів, виданих в країнах, що входять до Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), та інших країн, які затвердили національні рамки кваліфікацій, – шляхом співставлення міжнародних та національних рамок кваліфікацій.

Під час застосування кваліфікаційних рамок у процесі визнання, необхідно дотримуватися принципів, викладених у Додатку до Лісабонської конвенції («Рекомендації з використання рамок кваліфікацій у визнанні іноземних кваліфікацій»).

2) для документів про освіту, виданих у країнах, з якими Україною укладено міжнародні договори, що регулюють питання визнання та еквівалентності документів про освіту, – на підставі положень відповідного міжнародного договору;

3) для документів про освіту, виданих в інших країнах, або якщо міжнародний договір між Україною і країною походження документа про освіту не визначає еквівалентність освітніх, освітньо-професійних ступенів, що присвоюються в країнах - учасницях договору, встановлення еквівалентності кваліфікації, зазначеної в документі про освіту, відповідному освітньому чи освітньо-професійному ступеню вищої освіти України здійснюється шляхом порівняльного аналізу змісту навчальної програми (плану), за якою (яким) видано такий документ, зі змістом навчальної програми (плану) відповідного або суміжного напрямку (спеціальності) в Україні;

4) якщо зміст навчальної програми, за якою був виданий документ про освіту, є аналогічним з навчальною програмою документів іншого власника, щодо якого компетентним органом було прийнято рішення про визнання, встановлення відповідного освітнього чи освітньо-професійного ступеня вищої освіти, що може бути визнаний, проводиться на підставі Порівняльного аналізу аналогічної навчальної програми, кваліфікація за якою була визнана раніше.

Якщо поданий на процедуру визнання документ про освіту підпадає під дію міжнародного договору, оцінка кваліфікації та встановлення еквівалентності включає в себе перевірку відповідності наданого освітнього документа вимогам, що зазначені у відповідному міжнародному договорі.

Наявність міжнародного договору між Україною та державою, освітньою установою якої видано документ про освіту, не скасовує необхідності отримання офіційного рішення закладу вищої освіти про визнання документа про освіту.

Автоматичне визнання можливо запровадити, якщо у країні походження кваліфікації затверджені:

- система забезпечення якості освіти;
- трирівнева система освіти «бакалавр-магістр-PhD»;
- національна рамка кваліфікацій, узгоджена з європейською рамкою кваліфікацій;

- додаток до диплома європейського зразка (Diploma Supplement).

Порівняльний аналіз здійснюється ЗВО України, які провадять підготовку фахівців відповідного освітнього чи освітньо-професійного ступеня за акредитованими освітніми програмами з вищої освіти за відповідною або суміжною спеціальністю.

Порівняльний аналіз має врахувати:

1) ступінь, що присвоюється документом про освіту, та його місце в національній системі освіти на дату видачі;

2) зміст та обсяг програми з вищої освіти (очікувані результати навчання за академічною (навчальною) програмою, обсяг кредитів або академічних годин за фахово необхідними дисциплінами чи інші критерії);

3) якість програми з вищої освіти чи освітньої установи, що надала кваліфікацію;

4) профіль програми з вищої освіти або освітньої установи, що надала кваліфікацію;

5) академічні та/або професійні права, які надаються документом про освіту.

Варто звернути увагу на те, що необхідною умовою якості визнання іноземних академічних кваліфікацій є наявність всієї необхідної інформації. На сьогодні для більшості ЗВО саме брак необхідної інформації за всіма складовими ускладнює або взагалі унеможлиблює їх участь у процедурах визнання іноземних академічних кваліфікацій.

Базові інформаційні ресурси для визнання

Документи, подані заявником:

1) засвідчені в установленому законодавством порядку копію та переклад українською мовою документа про освіту (за необхідності – оригінал);

2) засвідчені в установленому законодавством порядку копію та переклад українською мовою додатка до документа про освіту та / або інших документів, які містять інформацію про зміст навчальної програми (за необхідності – оригінал).

Ці документи мають бути засвідчені в країні їх походження у спосіб, який офіційно застосовується у цій країні (для країн – учасниць Конвенції, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів (Гаага, 1961), – проставлення штампа «Apostille»).

У разі якщо документ про освіту не засвідчений в країні його видачі у спосіб, який офіційно застосовується в цій країні, або якщо засвідчення не підтверджує його автентичності, ЗВО вживає заходів щодо підтвердження автентичності документа про освіту;

3) копії документів про попередню (середню, професійну або вищу) освіту за наявності такої освіти (за необхідності);

4) копії документів, що засвідчують особу заявника та власника, якщо власник не є заявником (за необхідності – з перекладами українською мовою).

Заявник має право надати також інші документи, що підтверджують освіту та / або кваліфікацію власника, документи про допуск до професійної

діяльності, практичний досвід (за необхідності – з перекладами українською мовою).

Додаткові інформаційні ресурси для визнання

1) сайт закладу освіти;

2) Національні офіційні ресурси. Міністерство освіти та органи акредитації/забезпечення якості є надійними джерелами, які допоможуть підтвердити акредитацію закладу освіти та в більшості випадків надати загальну інформацію про систему освіти, включаючи список визнаних закладів вищої освіти. До них можна віднести:

- сайт Міністерства освіти іноземної країни;
- офіційні державні публікації щодо системи освіти;
- сайт органів акредитації та забезпечення якості;
- сайти національних асоціацій агентств з акредитації / забезпечення якості;
- сайти державного Центру ENIC-NARIC;

3) міжнародні офіційні ресурси. Такі джерела є корисними за необхідності перевірки акредитації закладу освіти та пошуку інформації про освітню систему. В міжнародних базах даних або публікаціях можна отримати інформацію про системи освіти та / або переліки визнаних закладів освіти багатьох країн. Ці джерела включають:

- сайти мереж оцінювачів кваліфікацій, таких як мережі ENIC та NARIC (www.enic-naric.net);
- сайти міжнародних організацій, таких як ЮНЕСКО (www.unesco.org/en/education);
- публікації інформації про національні освітні системи / акредитацію та визнання.

При користуванні публікаціями (друкованими чи електронними), необхідно перевірити, чи вони охоплюють час, коли був виданий диплом.

2.2.3 Результати визнання та права власників визнаних кваліфікацій

За результатами визнання видається свідоцтво про визнання іноземного документа про освіту. Цим свідоцтвом підтверджується право особи на працевлаштування та / або продовження навчання власника документа про освіту на території України.

Свідоцтва мають бути зареєстровані компетентним органом з визнання в електронному журналі визнання в Україні іноземних освітніх документів Міністерства освіти і науки України.

2.2.4. Підсумок

За результатами дослідження можна виявити наступні проблеми визнання іноземних кваліфікацій:

- розуміння поняття «автоматичне визнання» і стратегій його імплементації, зважаючи на те, що не всі країни запровадили трирівневу

ступеневу систему відповідно до Болонського процесу або забезпечили якість освіти відповідно до ESG;

- проблеми визнання коротких циклів вищої освіти;
- застарілі угоди про взаємне визнання;
- брак інформації щодо системи освіти країни походження документа
- необхідність імплементації стандарту ESG 1.4 в ЗВО України, зокрема

забезпечення прозорості та надання вичерпної інформації заявникам; внутрішнє документальне та організаційне забезпечення процедури; наявність та своєчасність проведення процедури; відповідність рішень законодавству; відсутність за даними моніторингу інформації про невідповідність прийнятих рішень про визнання нормам міжнародних та національних нормативно-правових актів, а також випадки внесення неповної та/або некоректної інформації до електронного обліку.

- застосування автоматичного визнання до доболонських кваліфікацій, а також кваліфікацій тих періодів, коли було задокументовано менше інформації, або вона нечітко викладена в освітніх документах.

2.3. Визнання іноземних академічних кваліфікацій закладами вищої освіти

2.3.1. Організація визнання іноземних кваліфікацій закладами вищої освіти

ЗВО України в межах наданої їм Законом України «Про вищу освіту» освітньої автономії можуть здійснювати визнання іноземних академічних кваліфікацій. Як свідчать результати проведеного анкетування, представлені на рисунку 2.1, найбільша потреба (92 %) у визнанні кваліфікацій та/або результатів попереднього навчання виникає саме у визнанні іноземних академічних кваліфікацій. Лише 5 % ЗВО України не мають потреби в цьому напрямі визнання.

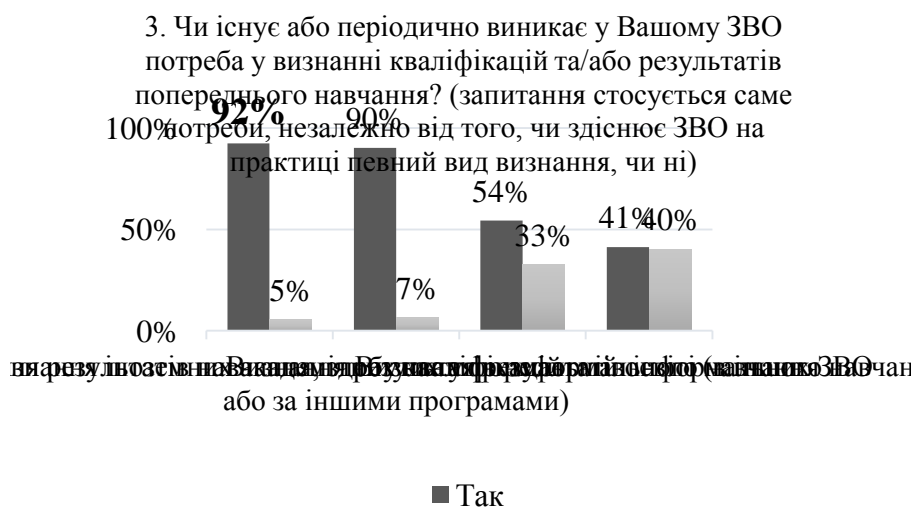

Рис. 2.1. Результати опитування щодо потреби ЗВО України у визнанні кваліфікацій та/або результатів попереднього навчання

У ході проведення анкетування респондентам запропоноване питання щодо практичної реалізації визнання кваліфікацій, відповіді на яке узагальнені на рис. 2.2.

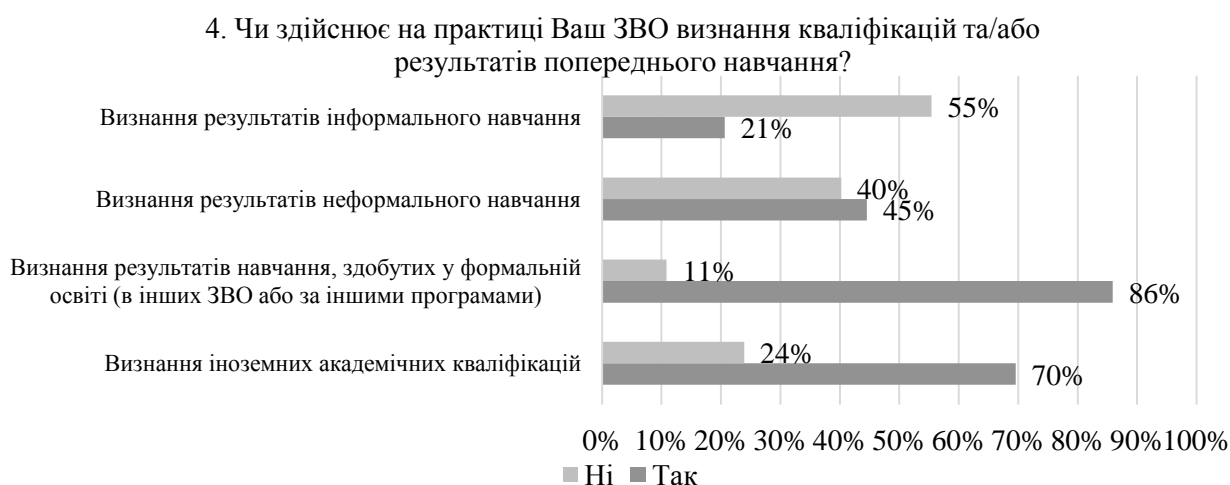

Рис. 2.2. Результати опитування щодо визнання кваліфікацій та / або результатів попереднього навчання ЗВО України

За отриманими результатами виявлено, що 70 % опитаних ЗВО здійснюють визнання іноземних кваліфікацій.

Узагальнюючи результати анкетування в цьому напрямі, можна визначити, що у ЗВО України наявна значна потреба у визнанні іноземних академічних кваліфікацій, яка становить 90 % водночас лише 70 % опитаних ЗВО реалізують цю потребу.

Відповіді на питання щодо середньої кількості звернень за рік для визнання іноземних академічних кваліфікацій значно розподілились: від відсутніх звернень до 300 звернень на рік. За результатами аналізу відповідей визначено, що середня кількість звернень за рік становить 31 звернення. При цьому найчастіше (в 11 випадках відповідей) кількість звернень до ЗВО щодо визнання іноземних кваліфікацій не перевищує 2. Медіанне значення кількості звернень щодо визнання іноземних кваліфікацій за результатами аналізу відповідей респондентів не перевищує 5 випадків. На нашу думку, такі кількісні показники визнання іноземних академічних кваліфікацій є недостатніми у контексті залучення іноземних здобувачів та викладачів до освітнього процесу та пасивну роль ЗВО як компетентних учасників визнання.

Відповідно до законодавчого регулювання мета визнання полягає в наданні особі права на продовження навчання або працевлаштування у цьому ЗВО.

Респондентам було запропоновано визначити мету визнання іноземних академічних кваліфікацій в їх ЗВО. Результати анкетування наведено на рисунку 2.3.

5. Що є метою визнання іноземних академічних кваліфікацій?

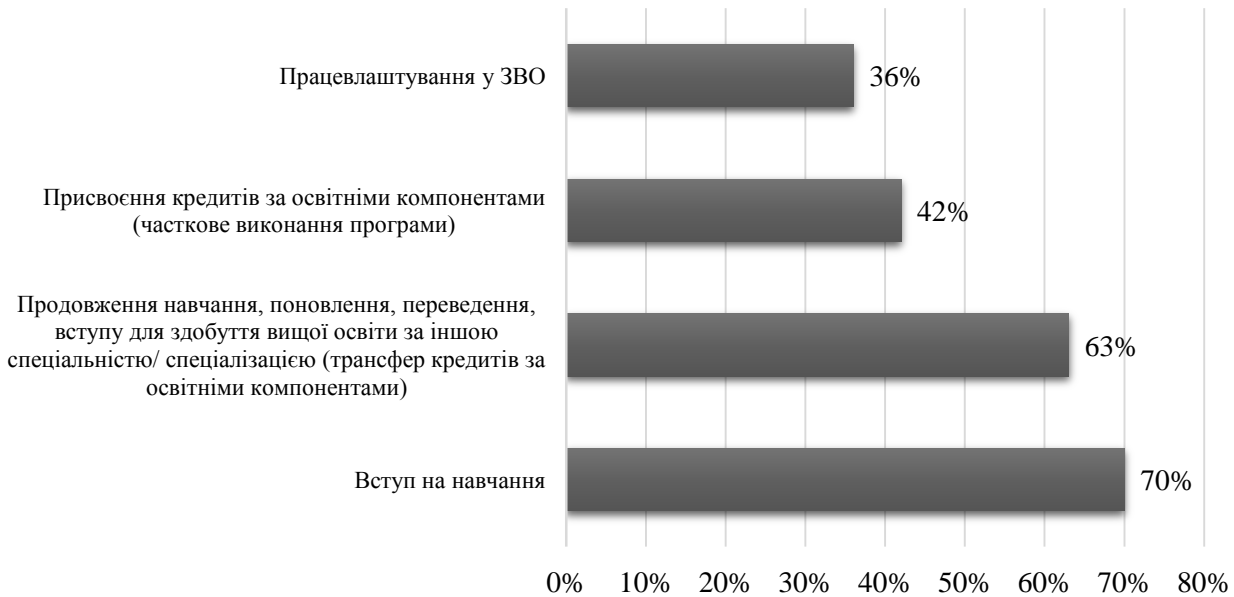

Рис. 2.3. Результати опитування щодо мети визнання іноземних кваліфікацій в ЗВО України

За отриманими даними нами з'ясовано, що ЗВО України максимально використовують можливості визнання іноземних академічних кваліфікацій для власних освітніх потреб. Домінує при цьому визнання для надання особі права на продовження навчання (як для вступу, так і продовження навчання, а також для часткового виконання освітньої програми). Як позитивну тенденцію можна засвідчити той факт, що 36 % опитаних ЗВО здійснюють визнання для працевлаштування іноземців у цьому ЗВО, що підвищує рівень їх інтернаціоналізації.

Визнання іноземних академічних кваліфікацій базується на внутрішній нормативній базі ЗВО, як правило, на основі Положення про визнання іноземних документів про освіту. Цей нормативний документ регламентує процедуру визнання документів про освіту, здобутих в іноземних ЗВО ступенів вищої освіти та / або пройдених періодів навчання, з метою забезпечення права громадян, які здобули вищу освіту або пройшли певний період навчання у навчальних закладах інших держав, на продовження навчання та / або провадження професійної діяльності відповідно до законодавства України.

За результатами анкетування з'ясовано, що 61 % опитаних ЗВО має внутрішній(і) нормативний(і) документ(и), яким(и) регламентовано порядок визнання академічних кваліфікацій. З точки зору можливостей та переваг визнання іноземних кваліфікацій, на нашу думку, зазначений вище показник є недостатнім, оскільки 39 % з опитаних ЗВО не сформували відповідні механізми та процедури.

Важливим напрямом анкетування було вивчення підходів ЗВО до організаційного забезпечення процедур визнання іноземних академічних кваліфікацій. Узагальнюючи отримані результати, представлені на рисунку 2.4,

можна зробити висновок, що зважаючи на надану ЗВО автономію, уніфікований підхід до організаційного забезпечення процедур визнання іноземних кваліфікацій відсутній.

Який(і) підрозділ(и) Вашого ЗВО залучений(і) до визнання іноземних кваліфікацій?

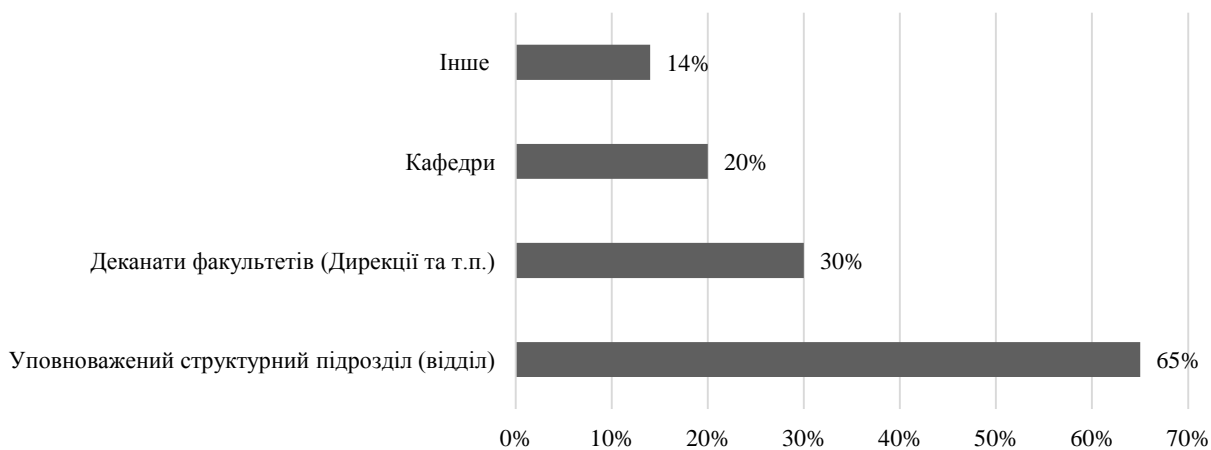

Рис. 2.4. Результати опитування щодо організаційного забезпечення процедур визнання іноземних кваліфікацій у ЗВО України

Узагальнення даних анкетування дозволило визначити, що у вітчизняних ЗВО ці функції, переважно, (65 %) виконує уповноважений структурний підрозділ / відділ; 30 % респондентів зазначили, що у ЗВО зазначені функції також реалізуються деканатами факультетів (дирекціями інститутів); 20 % респондентів зазначили, що у ЗВО зазначені функції також реалізуються кафедрами.

У 14 % респондентів передбачено інший підхід до організаційного забезпечення процедур визнання іноземних кваліфікацій.

Достатньо поширеним є варіант, за яким відповідальність за організацію та проведення визнання іноземних документів про вищу освіту покладається на спеціально створену (постійну чи тимчасову) комісію з визнання.

Як правило, комісія створюється відповідно до наказу ректора для здійснення перевірки автентичності поданих для визнання іноземних документів про освіту та встановлення еквівалентності кваліфікації, зазначеної в ньому, вимогам до відповідного ступеня вищої освіти України.

При цьому в переважній більшості випадків компетентним органом, який ухвалює рішення про визнання іноземних кваліфікацій, є Вчена Рада Університету.

Також до цих процедур долучаються: підрозділи міжнародної діяльності (відділ міжнародних зв'язків, міжнародний відділ, відділ міжнародної освіти, центр удосконалення підготовки іноземних громадян); приймальна комісія; навчальний відділ; навчально методичний відділ; юридичний відділ. Також у ряді ЗВО до цих процедур долучені гаранті освітніх програм.

Послуги щодо визнання документів про освіту як правило здійснюються на платній основі у встановленому законодавством порядку згідно з затвердженим кошторисом.

2.3.2. Методологія визнання іноземних кваліфікацій на інституційному рівні

Відповідно до [Порядку визнання здобутих в іноземних вищих навчальних закладах ступенів вищої освіти](#), затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 05.05.2015 № 504, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 27.05.2015 № 614/27059 базова процедура визнання документа про освіту складається з:

- 1) перевірки автентичності документа про освіту та додатка до нього;
- 2) підтвердження статусу освітньої установи та / або програми вищої освіти, за результатами якої виданий документ про освіту;
- 3) оцінки кваліфікації або періоду навчання, зазначеної(го) в документі про освіту, та встановлення еквівалентності освітньому або освітньо-професійному ступеню в Україні, академічних та / або професійних прав.

Обов'язковою є перевірка статусу освітньої установи та / або програми вищої освіти, за результатами якої виданий документ про освіту. Вона здійснюється з метою підтвердження офіційного визнання (акредитації тощо) освітньої установи та / або програми вищої освіти в системі освіти держави, в якій функціонує ця установа.

Перевірка статусу освітньої установи та / або програми вищої освіти має бути здійснена одним із таких способів:

- 1) перевірка в національних офіційних джерелах: реєстрах органів акредитації / забезпечення якості освіти, міністерств освіти, асоціацій агенцій з акредитацій / забезпечення якості освіти, офіційних національних публікаціях про освітню систему;
- 2) перевірка в міжнародних офіційних джерелах (сайтах визнаних міжнародних організацій, сайтах мереж оцінювачів дипломів);
- 3) направлення запиту до відповідних уповноважених органів та / або освітніх установ інших держав щодо статусу освітньої установи та програми вищої освіти.

Оцінка кваліфікації та встановлення еквівалентності ЗВО здійснюється одним із таких способів:

- 1) для документів про освіту, виданих освітніми установами, що входять до академічного рейтингу університетів світу – Academic Ranking of World Universities (ARWU), а також для документів, виданих в країнах, що входять до Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), та інших країн, які затвердили національні рамки кваліфікацій, – шляхом співставлення міжнародних та національних рамок кваліфікацій.

Під час застосування кваліфікаційних рамок у процесі визнання, необхідно дотримуватися принципів, викладених у Додатку до Лісабонської

конвенції («Рекомендації з використання рамок кваліфікацій у визнанні іноземних кваліфікацій»).

2) для документів про освіту, виданих у країнах, з якими Україною укладено міжнародні договори, що регулюють питання визнання та еквівалентності документів про освіту, – на підставі положень відповідного міжнародного договору;

3) для документів про освіту, виданих в інших країнах, або якщо міжнародний договір між Україною і країною походження документа про освіту не визначає еквівалентність освітніх, освітньо-професійних ступенів, що присвоюються в країнах - учасницях договору, встановлення еквівалентності кваліфікації, зазначеної в документі про освіту, відповідному освітньому чи освітньо-професійному ступеню вищої освіти України здійснюється шляхом порівняльного аналізу змісту навчальної програми (плану), за якою (яким) видано такий документ, зі змістом навчальної програми (плану) відповідного або суміжного напрямку (спеціальності) в Україні;

4) якщо зміст навчальної програми, за якою був виданий документ про освіту, є аналогічним з навчальною програмою документів іншого власника, щодо якого компетентним органом було прийнято рішення про визнання, встановлення відповідного освітнього чи освітньо-професійного ступеня вищої освіти, що може бути визнаний, проводиться на підставі Порівняльного аналізу аналогічної навчальної програми, кваліфікація за якою була визнана раніше.

Якщо поданий на процедуру визнання документ про освіту підпадає під дію міжнародного договору, оцінка кваліфікації та встановлення еквівалентності включає в себе перевірку відповідності наданого освітнього документа вимогам, що зазначені у відповідному міжнародному договорі.

Наявність міжнародного договору між Україною та державою, освітньою установою якої видано документ про освіту, не скасовує необхідності отримання офіційного рішення закладу вищої освіти про визнання документа про освіту.

Автоматичне визнання можливо запровадити, якщо у країні походження кваліфікації затверджені:

- система забезпечення якості освіти;
- тривінева система освіти «бакалавр-магістр-PhD»;
- національна рамка кваліфікацій, узгоджена з європейською рамкою кваліфікацій;
- додаток до диплома європейського зразка (Diploma Supplement).

Порівняльний аналіз здійснюється ЗВО України, які провадять підготовку фахівців відповідного освітнього чи освітньо-професійного ступеня за акредитованими освітніми програмами з вищої освіти за відповідною або суміжною спеціальністю.

Порівняльний аналіз має врахувати:

1) ступінь, що присвоюється документом про освіту, та його місце в національній системі освіти на дату видачі;

2) зміст та обсяг програми з вищої освіти (очікувані результати навчання за академічною (навчальною) програмою, обсяг кредитів або академічних годин за фахово необхідними дисциплінами чи інші критерії);

3) якість програми з вищої освіти чи освітньої установи, що надала кваліфікацію;

4) профіль програми з вищої освіти або освітньої установи, що надала кваліфікацію;

5) академічні та/або професійні права, які надаються документом про освіту.

Варто звернути увагу на те, що необхідною умовою якості визнання іноземних академічних кваліфікацій є наявність всієї необхідної інформації. На сьогодні для більшості ЗВО саме брак необхідної інформації за всіма складовими ускладнює або взагалі унеможливорює їх участь у процедурах визнання іноземних академічних кваліфікацій.

Базові інформаційні ресурси для визнання

Документи, подані заявником:

1) засвідчені в установленому законодавством порядку копію та переклад українською мовою документа про освіту (за необхідності – оригінал);

2) засвідчені в установленому законодавством порядку копію та переклад українською мовою додатка до документа про освіту та / або інших документів, які містять інформацію про зміст навчальної програми (за необхідності – оригінал).

Ці документи мають бути засвідчені в країні їх походження у спосіб, який офіційно застосовується у цій країні (для країн – учасниць Конвенції, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів (Гаага, 1961), – проставлення штампа «Apostille»).

У разі якщо документ про освіту не засвідчений в країні його видачі у спосіб, який офіційно застосовується в цій країні, або якщо засвідчення не підтверджує його автентичності, ЗВО вживає заходів щодо підтвердження автентичності документа про освіту;

3) копії документів про попередню (середню, професійну або вищу) освіту за наявності такої освіти (за необхідності);

4) копії документів, що засвідчують особу заявника та власника, якщо власник не є заявником (за необхідності – з перекладами українською мовою).

Заявник має право надати також інші документи, що підтверджують освіту та / або кваліфікацію власника, документи про допуск до професійної діяльності, практичний досвід (за необхідності – з перекладами українською мовою).

Додаткові інформаційні ресурси для визнання

1) сайт закладу освіти;

2) Національні офіційні ресурси. Міністерство освіти та органи акредитації/забезпечення якості є надійними джерелами, які допоможуть підтвердити акредитацію закладу освіти та в більшості випадків надати

загальну інформацію про систему освіти, включаючи список визнаних закладів вищої освіти. До них можна віднести:

- сайт Міністерства освіти іноземної країни;
- офіційні державні публікації щодо системи освіти;
- сайт органів акредитації та забезпечення якості;
- сайти національних асоціацій агентств з акредитації / забезпечення якості;
- сайти державного Центру ENIC-NARIC;

3) міжнародні офіційні ресурси. Такі джерела є корисними за необхідності перевірки акредитації закладу освіти та пошуку інформації про освітню систему. В міжнародних базах даних або публікаціях можна отримати інформацію про системи освіти та / або переліки визнаних закладів освіти багатьох країн. Ці джерела включають:

- сайти мереж оцінювачів кваліфікацій, таких як мережі ENIC та NARIC (www.enic-naric.net);
- сайти міжнародних організацій, таких як ЮНЕСКО (www.unesco.org/en/education);
- публікації інформації про національні освітні системи / акредитацію та визнання.

При користуванні публікаціями (друкованими чи електронними), необхідно перевірити, чи вони охоплюють час, коли був виданий диплом.

У межах анкетування було вивчено питання інформаційного забезпечення визнання іноземних кваліфікацій (рис. 2.5).

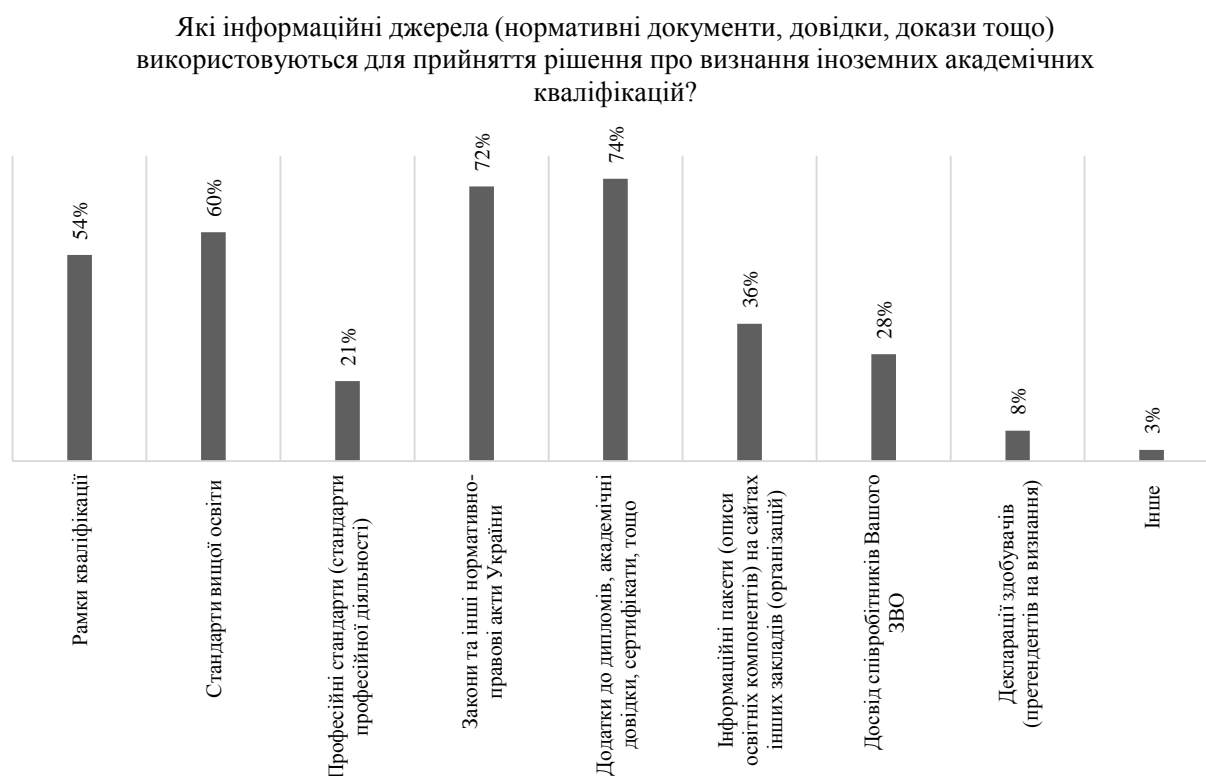

Рис. 2.5. Результати опитування щодо організаційного забезпечення процедур визнання іноземних кваліфікацій у ЗВО України

На питання щодо того, які інформаційні джерела (нормативні документи, довідки, докази тощо) використовуються для прийняття рішення про визнання іноземних академічних кваліфікацій відповіді ЗВО розподілилися наступним чином:

- додатки до дипломів, академічні довідки, сертифікати, тощо	74%;
- закони та інші нормативно-правові акти України	72%;
- стандарти вищої освіти	60%;
- рамки кваліфікації	54%;
- інформаційні пакети (описи освітніх компонентів) на сайтах інших закладів (організацій)	36%;
- досвід співробітників ЗВО	28%;
- професійні стандарти (стандарти професійної діяльності)	21%;
- декларації здобувачів (претендентів на визнання)	8%.

Результати анкетування свідчать, що ЗВО України використовують базові інформаційні ресурси для визнання іноземних академічних кваліфікацій насамперед документи про освіту заявника.

У 3 % опитаних ЗВО також використовуються інші інформаційні ресурси, зокрема:

- національні офіційні ресурси іноземних країн (сайти Міністерств освіти іноземних держав, запити до Міністерств освіти, до посольств іноземних держав, до іноземних навчальних закладів; нормативні акти іноземних країн; матеріали міжнародних акредитаційних комісій);

- дані іноземних ЗВО, отримані за результатами офіційних звернень;

- внутрішні нормативні акти ЗВО України: положення, рекомендації, регламенти тощо;

- академічні довідки, атестати (дипломи, сертифікати) про повну середню освіту заявника;

- силабуси, робочі програми навчальних дисциплін відповідно до освітньої програми.

2.3.3. Результати визнання та права власників визнаних кваліфікацій

За результатами визнання видається свідоцтво про визнання іноземного документа про освіту. Цим свідоцтвом підтверджується право особи на продовження навчання або працевлаштування у цьому закладі вищої освіти.

Свідоцтва мають бути зареєстровані компетентним органом з визнання в електронному журналі визнання в Україні іноземних освітніх документів Міністерства освіти і науки України.

2.3.4. Підсумок

Результати проведеного дослідження свідчать, що попри значну потребу у визнанні іноземних академічних кваліфікацій як для продовження навчання,

так і для працевлаштування у вітчизняних ЗВО, фактичні показники знаходяться на наднизькому рівні, в більшості ЗВО мають епізодичний характер.

За визнанням іноземних академічних кваліфікацій власники документів про освіти переважно звертаються або спрямовуються вітчизняним ЗВО до державного підприємства «Інформаційно-іміджевий центр» Міністерства освіти і науки України, яке виконує функції Національного інформаційного центру академічної мобільності ENIC Ukraine.

Це спричинено рядом об'єктивних та суб'єктивних факторів, основними з яких за результатами анкетування є:

на міжнародному рівні:

- неможливість доступу до оцифрованих архівів іноземних ЗВО у частині видачі ними дипломів про освіту попередніх років (раніше 1990-х рр.);
- відсутність повноцінних комунікацій з іноземними освітніми установами;

на національному рівні:

- неузгодженість переліку спеціальностей та відсутність еквівалентних спеціалізацій;
- відсутність чіткої нормативної бази, положення якої трактуються однозначно, зокрема регулювання процедур підтвердження статусу освітньої установи та / або програми;

- недостатність методичного забезпечення процедур визнання іноземних рекомендацій, наданих МОН України, іншими уповноваженими особами;

- тривалий час (близько місяця) на проходження процедури визнання іноземних кваліфікацій в ENIC Ukraine, що в ряді випадків не дозволяє іноземним громадянам або особам з іноземною кваліфікацією своєчасно подати документи до приймальної комісії для вступу або продовження навчання;

- відсутність зворотного зв'язку з окремими іноземними посольствами;

на рівні ЗВО України:

1) брак практичних навичок та досвіду для визнання іноземних академічних кваліфікацій у академічного та адміністративного персоналу ЗВО;

2) відсутність у ЗВО достатньої інформації для валідації кваліфікацій, здобутих в іноземних країнах, та інформації про системи кваліфікацій інших країн, зокрема про;

- систему освіти, системи оцінювання різних країн; NQF різних країн;
- освітні та професійні стандарти інших країн;
- даних про акредитацію іноземного навчального закладу;
- вимог іноземних країн щодо академічних прав власників освітніх документів цих країн;

- освітні програми, в тому числі програмні результати навчання, зміст окремих освітніх компонентів,

3) неможливість виконання в повному обсязі всіх складових процедури визнання, зокрема порівняння навчальних програм і зіставлення рівнів освіти.

Розділ 3. Визнання результатів навчання, здобутих у інших контекстах

3.1. Визнання результатів навчання, здобутих у формальній освіті

3.1.1. Нормативно-правове та регуляторне забезпечення визнання результатів навчання, здобутих у формальній освіті

Відповідно до ст. 8 “Види освіти” Закону України “Про освіту” “Формальна освіта – це освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій) і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою.

Визнання в Україні результатів навчання, здобутих у формальній освіті здійснюється у відповідності до: Конституції України; Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556 із змінами та доповненнями; Наказу Міністерства освіти України «Про затвердження положення про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих закладів освіти» від 15.07.96 р. № 245; Наказу Міністерства освіти України «Про затвердження Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти» від 12.12.2019 № 1551; Наказу Міністерства освіти України «Про затвердження Порядку організації та проведення вступних випробувань, що проводяться з використанням організаційно-технологічних процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання для вступу на другий (магістерський) рівень вищої освіти» 05.04.2019 № 441; Положення «Про порядок реалізації права на академічну мобільність», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 579; «Умов прийому на навчання для здобуття вищої освіти»; Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи; [Спільної декларації міністрів освіти Європи “Європейський простір у сфері вищої освіти”](#), вчиненої у м. Болоньї 19 червня 1999 р. (Болонська декларація).

3.1.2. Процедура визнання результатів навчання, здобутих у формальній освіті

Визнання результатів навчання, отриманих у формальній освіті, можливе у таких випадках:

- переведення студента з іншого закладу вищої освіти;
- поновлення студента на навчання у той чи інший заклад вищої освіти;
- реалізація програм академічної мобільності;
- реалізація програм «Подвійний диплом»;

- вступ на перший (бакалаврський) рівень на базі освітнього рівня «молодший бакалавр», освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст»;
- вступ на другий (магістерський) рівень на базі освітнього рівня «бакалавр»;
- визнання результатів навчання, здобутими з використанням елементів дуальної освіти;
- здобуття студентом ступеня вищої освіти у двох і більше навчальних закладах або за кількома освітніми програмами.

3.1.2.1 Процедура переведення студента з іншого закладу вищої освіти та поновлення студента на навчання у той чи інший заклад вищої освіти

Переведення студентів з одного закладу вищої освіти (надалі – ЗВО) до іншого незалежно від форми навчання чи спеціальності здійснюється за згодою ректорів (директорів) обох закладів вищої освіти. Переведення студентів з однієї спеціальності на іншу, або з однієї форми навчання на іншу в межах закладу вищої освіти здійснює ректор (директор) цього закладу освіти. Переведення студентів на перший курс закладів вищої освіти забороняється. За умови виключних обставин ці питання можуть розглядатись міністерствами або відомствами, які мають у своєму підпорядкуванні заклади вищої освіти. Студент, який бажає перевестись до іншого закладу освіти, подає на ім'я ректора (директора) закладу вищої освіти, в якому він навчається, заяву про переведення і одержавши його письмову згоду, звертається з цією заявою до ректора (директора) того закладу вищої освіти, до якого він бажає перевестись. При позитивному розгляді заяви і за умови ліквідації академічної різниці ректор (директор) закладу вищої освіти видає наказ, згідно з яким студент допускається до занять, а до закладу освіти, в якому він навчався раніше, направляє запит щодо одержання поштою його особової справи. Ректор (директор) закладу вищої освіти, в якому студент навчався раніше, отримавши запит, видає наказ про відрахування студента у зв'язку з його переведенням до іншого закладу вищої освіти і в тижневий термін пересилає особову справу студента на адресу закладу вищої освіти, від якого надійшов запит. У закладі вищої освіти, в якому студент навчався раніше, залишаються копії академічної довідки, навчальної картки студента, залікова книжка та список пересланих документів. Порядок збереження цих документів такий самий, як і особових справ студентів. Ректор (директор) закладу вищої освіти, до якого переводиться студент, після одержання особової справи видає наказ про його зарахування³.

Поновлення до складу студентів здійснюється ректором (директором) закладу вищої освіти незалежно від тривалості перерви в навчанні, причини

³https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1%82%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%B2_%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%96%D0%B2_%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%BE%D1%97_%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8

виключення, трудового стажу, форми навчання і з врахуванням здатності претендента успішно виконувати графік навчального процесу. Студенти, які навчалися в неакредитованих недержавних закладах вищої освіти, не користуються правом поновлення до державних закладів вищої освіти. Особи, які відраховані з університету (академії, інституту, консерваторії), можуть бути поновлені на навчання до коледжу (технікуму, училища). Заява про переведення або поновлення повинна бути розглянута у закладі вищої освіти протягом двох тижнів, і заявникові повідомлені умови зарахування на навчання або причина відмови. Поновлення студентів на перший курс закладів вищої освіти забороняється. Ректор (директор) закладу вищої освіти має право поновити на другий курс студентів, які були виключені з першого курсу, за умови ліквідації ними академічної заборгованості до початку навчальних занять¹.

Слід зазначити, що заклади вищої освіти також затверджують свої положення, інструкції про поновлення та переведення студентів.

Особи, які вступили до закладів вищої освіти і навчалися за рахунок коштів державного бюджету, користуються пріоритетним правом при переведенні та поновленні на місця державного замовлення за умови наявності таких вакантних місць. При відсутності вакантних місць, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, вищезгадані особи за їх згодою можуть бути переведені або поновлені на навчання з оплатою за рахунок коштів місцевого бюджету, галузевих міністерств, відомств, підприємств, організацій, установ та фізичних осіб за умови наявності вакантних місць ліцензованого обсягу. Особи, які навчаються в державному закладі вищої освіти на договірній основі з оплатою за рахунок коштів місцевого бюджету, галузевих міністерств, відомств, підприємств, організацій, установ та фізичних осіб можуть бути переведені на навчання на таких же умовах до інших державних закладів вищої освіти. Такі переведення можуть бути здійснені за умови наявності вакантних місць ліцензованого обсягу та згоди замовників, що фінансують підготовку. Вищезгадані особи можуть бути переведені і на вакантні місця державного замовлення в даному чи іншому закладі вищої освіти на конкурсній основі і за умови згоди замовників. Особи, які навчаються в акредитованому недержавному закладі вищої освіти, можуть бути переведені до державних закладів вищої освіти на умовах, що передбачені для осіб, які навчаються в державному закладі вищої освіти на договірній основі.

Для переведення або поновлення необхідні такі документи:

1. [заява](#) на ім'я керівника закладу вищої освіти;
2. академічна довідка;
3. оригінал документа про;
4. копія документа про народження.

Процедура переведення у різних ЗВО може мати певні відмінності.

Для зарахування за новим місцем навчання потрібно ліквідувати академічну різницю, тобто скласти заліки та іспити з тих навчальних дисциплін, які студент не вивчав за попереднім місцем навчання. Згідно з

Рекомендаціями МОН України, розмір академічної різниці на рік не може перевищувати 20 кредитів (приблизно 6-7 предметів по три кредити). Тобто, якщо студент переводиться після завершення другого курсу, то академічна різниця не може бути більшою ніж 40 кредитів (20 за 1-й курс і 20 за 2-й курс). Деякі ЗВО встановлюють інші граничні розміри, наприклад у КНУ – 12 дисциплін та/або 36 кредитів, в УКУ – 30 кредитів. Для розрахунку академічної різниці студентові, який переводиться на інший факультет або в інший заклад вищої освіти, потрібна академічна довідка з інформацією про складені предмети. Її порівнюють з навчальним планом і визначають, які предмети можна зарахувати, а які потрібно скласти⁴.

До підстав відмови у переведенні/поновленні до ЗВО належать:

1. Неліквідована академічна різниця.
2. Відсутність вакантних місць.

Про умови зарахування, переведення, або відмову у зарахуванні, переведенні повідомляється заявникові.

Окремим питанням можна вважати також особливості поновлення на навчання. Під час поновлення на навчання студентів, які були в академічній відпустці чи раніше відрahовані із числа студентів, останні поновлюються на той семестр, із якого вони були відрahовані або на наступний семестр після академічної відпустки. Проте у зв'язку з тим, що навчальні плани кожного року зазнають певних змін, відповідно може виникати певна академічна різниця, яку також слід ліквідувати до зарахування на навчання чи виходу з академічної відпустки. Тут найбільшою проблемою є непостійність навчальних планів, у зв'язку з чим можуть:

- виникати три і більше дисциплін академічної різниці;
- одні дисципліни можуть мати різні форми контролю (залік/іспит) у різних навчальних планах;
- виникати різниця у кредитах дисциплін;
- наявність/відсутність розрахункових, курсових робіт чи проектів, навчальних практик;
- неспівпадіння назв дисциплін;
- у різних навчальних планах одні дисципліни можуть вивчатися у різних семестрах.

Тому, як правило, для українських ЗВО таке перезарахування носить формальний характер за наявністю/відсутністю дисципліни у здобувача. Очевидно, що у такому випадку на перспективу слід окремо звертати увагу на кількість отриманих кредитів та її положення у навчальному плані (обов'язкова/вибіркова), ніж наприклад на форми контролю чи назви дисципліни.

В Україні визнання результатів, здобутих в інших ЗВО, здійснюється, здебільшого, за відповідними спеціальностями. Оскільки за спеціальностями передбачені ОПП (освітньо-професійні програми), що є складовими стандарту

⁴ <https://osvita.ua/vnz/69458/>

вищої освіти, які регламентують обов'язкові освітні компоненти, всі ЗВО мають у своїх навчальних планах дотримуватися її. У вибірковій компоненті, де ЗВО можуть визначати дисципліни на власний розсуд, під час визнання результатів виникає академічна різниця. Відповідно, під час переведення/поновлення здобувача із одного в інший ЗВО, процедура зарахування часто полягає тільки у ліквідації академічної заборгованості дисциплін лише вибіркової частини.

3.1.2.2 Процедура реалізації програм академічної мобільності

Визнання результатів навчання, здобутих за рахунок академічної мобільності здійснюється на основі Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи. Порівняння обсягу навчального навантаження під час здобуття вищої освіти в межах програми академічної мобільності повинне ґрунтуватися на зіставленні результатів навчання, яких було досягнуто здобувачем вищої освіти у навчальному закладі (науковій установі) - партнері, та результатів навчання, запланованих освітньою програмою закладу вищої освіти (наукової установи), в якому здобувач навчається на постійній основі. Якщо здобувач вищої освіти під час перебування у навчальному закладі (науковій установі) - партнері, на базі якого реалізується право на академічну мобільність, не виконав програму навчання, то після повернення до закладу вищої освіти (наукової установи), в якому він навчається на постійній основі, йому може бути запропоновано індивідуальний графік ліквідації академічної заборгованості або повторний курс навчання за рахунок коштів фізичних чи юридичних осіб⁵.

За домовленістю між учасниками академічної мобільності:

- здійснюється відбір учасників освітнього процесу для участі в програмах академічної мобільності;
- регламентуються перелік вимог та документів, необхідних для підтвердження участі в програмі академічної мобільності, процедура і строк їх подання;
- визначаються етапи, фінансові умови, види та форми академічної мобільності, тривалість і зміст навчання у навчальних закладах (наукових установах) - партнерах;
- визначаються умови визнання результатів навчання.

Під час підготовки студента до навчання у закордонних ЗВО формується Learning Agreement, де нотуються дисципліни, які студент буде вивчати у закордонному ЗВО. Вибір дисциплін є обмежений в першу чергу мовою викладання. Причому, ці дисципліни можуть бути із різних семестрів підготовки на відповідному рівні освіти. Це зумовлює невідповідність між дисциплінами за навчальним планом студента і створює певні перешкоди для їх перезарахування. Пропоновані у закордонних ЗВО перелік дисциплін для вивчення часто не має аналогів у навчальних планах українських ЗВО. Дещо

⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#Text>

краща ситуація із дисциплінами на рівні бакалавра, гірша – на рівні магістра. Це перш за все пов'язано із тим, що на рівні магістра у закордонних ЗВО існує практика вузкопрофільного напрямку у порівнянні з бакалавратом.

Для формування навчального плану студента для реалізації академічної мобільності дисципліни вибираються з різних семестрів навчання, що в кінцевому результаті може вплинути на їх подальше виключення із навчального плану (ці дисципліни викладаються в один час і відповідно неможливо їх пройти одночасно), частина предметів з вибіркової частини може не вивчатись у семестрі реалізації академічної мобільності, що знову ж таки спричиняє звуження можливостей студента до вибору дисциплін. Додатково до звуження кількості дисциплін під час вибору спричиняє те, що окремі дисципліни вивчаються на протязі 2-ох семестрів, що автоматично виключає їх із списку можливих для вибору, оскільки отримати результат з цієї дисципліни неможливо.

Значною проблемою під час перезарахування дисциплін є невідповідність кредитів. Зокрема, у закордонних ЗВО дисципліни мають переважно більшу кількість кредитів (4-6 кредити ECTS), ніж в українських ЗВО (переважно 3 кредити). Відповідно, для перезарахування однієї їхньої дисципліни слід включати дві наші, що створює певні незручності у підборі «аналогічних» дисциплін. Для перезарахування дисциплін формується Індивідуальний навчальний план студента (ІНП), де фіксуються дисципліни, що студент має вивчати у закордонному ЗВО, та відповідні дисципліни для перезарахування. Тут виникають певні колізії, пов'язані із вище описаними обставинами та з наступним: офіційні результати навчання у закордонному ЗВО приходять із значним запізненням (2-4 місяці після реалізації мобільності), відповідно перезарахування в ІНП можна провести тільки після цього. Різниця, яка виникає після перезарахування, ліквідується до початку семестрового контролю наступного семестру після реалізації мобільності. Тому, зазвичай під час формування ІНП на початковому етапі для перезарахування наших дисциплін кількість кредитів останніх є меншою.

Наступна проблема – неспівпадіння термінів семестрів. Наприклад, осінній семестр у нас розпочинається 1 вересня, за кордоном – кінець вересня початок жовтня. Що студент має робити у вересні? Закінчення цього семестру – кінець січня початок лютого, коли в нас вже розпочинається новий семестр. Тут виникає невідповідність із зафіксованим обов'язковим терміном відпочинку студента. Аналогічна ситуація із весняним семестром.

Залишаються не до кінця врегульованими питання:

1. Перезарахування навчальних практик.
2. Перезарахування виробничих практик.
3. Перезарахування курсових проєктів/робіт.
4. Можливість реалізації мобільності на магістерському курсі, коли конкурс відбувається ще в період останнього семестру навчання на рівні бакалавра.

5. Реалізація мобільності у наступному семестрі після міжнародного семестру (2 семестри підряд навчання за кордоном).

6. Питання стипендіального забезпечення студентів, що реалізували право на академічну мобільність.

3.1.2.3 Процедура вступу на перший (бакалаврський) рівень на базі освітнього рівня «молодший бакалавр» та на другий (магістерський) рівень на базі освітнього рівня «бакалавр»

Особам, які здобули освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста, освітньо-професійний ступінь фахового молодшого бакалавра, освітній ступінь молодшого бакалавра, заклад вищої освіти може перезарахувати кредити ЄКТС, максимальний обсяг яких визначено стандартом вищої освіти бакалавра (магістра медичного, фармацевтичного, ветеринарного спрямувань) (за відсутності стандарту - не більше 120 кредитів ЄКТС). Такі особи можуть прийматись на другий (старші) курс(и) або на перший курс (зі скороченим строком навчання). Для здобуття ступеня молодшого бакалавра, бакалавра (магістра медичного, фармацевтичного або ветеринарного спрямувань) за іншою спеціальністю особи можуть прийматись на перший або старші курси (у тому числі зі скороченим строком навчання).⁶

У 2021 році будь-яка особа може вступити до закладу вищої освіти для здобуття ступеня магістра на основі ступеня вищої освіти, здобутого за іншою спеціальністю (напрямом підготовки), за умови успішного проходження додаткових фахових вступних випробувань. Заклад вищої освіти у власних правилах прийому може встановлювати додаткові вимоги для такої категорії осіб щодо строків навчання, включення додаткових обов'язкових навчальних компонентів до індивідуального навчального плану та обмеження щодо можливого поєднання спеціальностей різних галузей. Додаткові вступні випробування вступники складають у кожному з обраних закладів вищої освіти, в яких планують брати участь у конкурсному відборі на навчання для здобуття ступеня магістра. Заклад вищої освіти самостійно визначає зміст та перелік додаткових вступних випробувань. Винятком є спеціальність 081 «Право». Для здобуття ступеня магістра за цією спеціальністю приймаються особи, які здобули ступінь бакалавра з спеціальностей 081 «Право» або 293 «Міжнародне право», напрямів 6.030401 «Правознавство», 6.030202 «Міжнародне право». Додаткове вступне випробування зазвичай має кваліфікаційний характер та оцінюється за двобальною шкалою – «склав/не склав». Якщо вступник не склав додаткового вступного випробування, то він втрачає право брати участь у конкурсному відборі на освітню програму. Додаткове вступне випробування може проводитися у формі тесту⁷.

Відповідно до [Умов прийому до закладів вищої освіти у 2021 році](#) іспити у формі зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) складатимуть вступники у

⁶ Умови прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2021 році

⁷ <http://osvita.ua/master/umovy/64984/>

магістратуру всіх спеціальностей. Для вступу на навчання для здобуття ступеня магістра на основі здобутого ступеня або освітньо-кваліфікаційного рівня вищої освіти (бакалавра, магістра) можуть проводитись наступні іспити та фахові випробування:

- єдине фахове вступне випробування (ЄФВВ) – це форма вступного випробування за технологією ЗНО з права та загальних навчальних правничих компетентностей для вступу на навчання для здобуття ступеня магістра;
- єдиний вступний іспит (ЄВІ) – це форма вступного випробування за технологією ЗНО з іноземної (англійської, або німецької, або французької, або іспанської) мови для вступу на навчання для здобуття ступеня магістра.
- фахове випробування у навчальному закладі - форма вступного випробування, що проводиться у навчальному закладі для вступу на основі здобутого (або такого, що здобувається) ступеня або освітньо-кваліфікаційного рівня вищої освіти, яка передбачає перевірку здатності до опанування освітньої програми певного рівня вищої освіти на основі здобутих раніше компетентностей.

У 2021 році вступники до магістратури зможуть подати результати єдиного вступного іспиту з іноземної мови 2020 або 2021 року та єдиного фахового вступного випробування з права 2021 року.

3.1.2.4 Процедура реалізації програм дуальної освіти

Дуальна форма здобуття освіти у закладі освіти організовується відповідно до освітніх програм/стандартів професійної освіти з конкретних професій/кваліфікацій та робочих навчальних планів, які розробляються спільно із суб'єктом господарювання та затверджуються у встановленому законодавством порядку за погодженням із суб'єктом господарювання. За умови здобуття професійної освіти за дуальною формою за рахунок коштів державного або місцевого бюджету групи з числа здобувачів освіти за дуальною формою у державних і комунальних закладах освіти створюються за наявності не менше ніж 15 та не більше ніж 30 осіб. Наповнюваність груп за умови здобуття професійної освіти за дуальною формою за рахунок коштів юридичних або фізичних осіб регулюється рішенням керівника закладу освіти. У приватних закладах освіти мінімальна наповнюваність груп визначається засновником.

Професійно-теоретична підготовка за дуальною формою здобуття освіти здійснюється відповідно до [Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах](#), затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 30 травня 2006 року за № 419, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 15 червня 2006 року за № 711/12585, та Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти» від 12 грудня 2019 № 1551, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 20 лютого 2020 р. за № 193/34476. Професійно-практична підготовка здійснюється відповідно до освітньої програми та

Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти» від 12 грудня 2019 № 1551. Державна кваліфікаційна атестація здобувачів освіти за дуальною формою здобуття освіти здійснюється відповідно до [Положення про порядок кваліфікаційної атестації та присвоєння кваліфікації особам, які здобувають професійно-технічну освіту](#), затвердженого наказом Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства освіти і науки України від 31 грудня 1998 року № 201/469, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 01 березня 1999 року за № 124/3417.

Заклад освіти видає накази про направлення здобувачів освіти на професійно-практичну підготовку до суб'єкта господарювання, закріплює за здобувачами освіти майстрів виробничого навчання (асистентів майстрів виробничого навчання). Здобувачі освіти можуть включатися до штатного розпису працівників суб'єктів господарювання під час здобуття професійної освіти за дуальною формою у разі укладання трудових договорів. Суб'єкт господарювання забезпечує облік виконаних здобувачем освіти робіт та оплату праці за фактично виконаний обсяг робіт згідно з установленими системами оплати праці та укладеними договорами про здобуття професійної освіти за дуальною формою.

Заклад освіти спільно із суб'єктом господарювання оцінює результати навчання здобувача освіти. Здобувач освіти веде щоденник, до якого вносяться поточні записи здобувача освіти, майстра виробничого навчання, наставника, координаторів дуальної форми здобуття освіти (за потреби) щодо виконання графіка освітнього процесу, набуття здобувачем освіти професійних і ключових компетентностей, визначених освітньою програмою/стандартом професійної освіти, результати поточного оцінювання результатів навчання. Форма щоденника затверджується керівником закладу освіти за погодженням із суб'єктом господарювання. Заклад освіти видає здобувачу освіти документ про здобуті освітню та/або професійну кваліфікацію за результатами державної кваліфікаційної атестації⁸.

Міністерство освіти і науки України оприлюднило проект нового положення про дуальну форму здобуття вищої та передвищої фахової освіти. У цьому проекті запропоновані певні новації:

навчальне навантаження здобувача освіти розподіляється між навчанням у закладі освіти та на робочому місці на підприємстві/установі/в організації залежно від особливостей освітньої програми. Для організації здобуття освіти за дуальною формою використовують різні моделі поділу навчального навантаження, які охоплюють, але не обмежуються такими:

- модель поділеного дня: кілька годин впродовж дня навчання відбувається в закладі освіти, кілька годин – на робочому місці на підприємстві/установі/в організації;
- модель поділеного тижня: кілька днів впродовж тижня навчання відбувається у закладі освіти, а впродовж іншої частини тижня – на робочому місці;

⁸ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-20#Text>

- блочна модель: навчання у закладі освіти та на робочому місці відбувається за блоками (1 блок – це один чи декілька тижнів, місяців, семестр);
- часткова модель: частина теоретичного навчання покривається за рахунок навчання у навчально-практичних центрах;
- змішана модель: кілька моделей поділу навчального навантаження можна застосовувати впродовж всього періоду навчання.

За потреби під час організації навчання за дуальною формою здобуття освіти різні моделі в межах однієї програми можна поєднувати. Графік освітнього процесу може бути побудовано по-різному, залежно від особливостей освітньої програми, спеціальності, технологічних умов підприємств/установ/організацій різних галузей тощо. Практичне навчання на робочих місцях є складовою освітньої програми, обліковується у кредитах ЄКТС і має становити від 25% до 60% від загального обсягу кредитів, визначеного освітньою програмою. Ці обмеження слід застосовувати до здобувачів, які опановують всю освітню програму за дуальною формою здобуття освіти. В інших випадках, обсяг навчання на робочому місці визначають навчальним планом. Контроль за виконанням програми практичного навчання на робочому місці спільно здійснюють роботодавець і заклад освіти. Контроль виконання індивідуального навчального плану та оцінювання результатів навчання здобувачів освіти за дуальною формою здобуття освіти здійснюють заклад освіти спільно із роботодавцем відповідно до Положення про організацію освітнього процесу закладу освіти та вимог освітньої програми. Атестацію осіб, які здобувають освіту за дуальною формою, здійснюють відповідно до вимог освітньої програми. Із роботодавцем погоджують тему та завдання кваліфікаційної роботи. Представники роботодавця можуть бути введені до складу атестаційної екзаменаційної комісії закладу освіти. Інформація про здобуття освіти за дуальною формою зазначається у додатку до диплома європейського зразка⁹.

3.1.3. Результати опитування ЗВО за допомогою анкети, розробленої експертами проекту QUARSU щодо визнання результатів навчання, здобутих у формальній освіті

Загальну ситуацію у вищій освіті України щодо визнання результатів навчання, здобутих у формальній освіті можна охарактеризувати наступними чинниками:

1. Існує нагальна потреба в Україні для ЗВО у визнання іноземних академічних кваліфікацій та результатів навчання, здобутих у інших ЗВО або за іншими програмами, причому ця потреба є значно актуальнішою за потребу щодо визнання результатів, здобутих у процесі неформального чи інформального навчання (рис. 3.1, відповіді респондентів на питання №3 анкети, розробленої експертами проекту QUARSU).

⁹ Проект ПОЛОЖЕННЯ ПРО ДУАЛЬНУ ФОРМУ ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ТА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Рис. 3.1. Результати опитування респондентів (питання №3 анкети, розробленої експертами проекту QUARSU)

2. ЗВО України на практиці частіше здійснюють визнання результатів навчання, здобутих у інших ЗВО або за іншими програмами та визнання іноземних академічних кваліфікацій (рис. 3.2, відповіді респондентів на питання №4 анкети, розробленої експертами проект QUARSU).

Рис. 3.2. Результати опитування респондентів (питання №4 анкети, розробленої експертами проект QUARSU)

3. При визнанні іноземних академічних кваліфікацій у більшості випадків метою є вступ на навчання, а у процесі визнання результатів навчання,

здобутих у інших ЗВО або за іншими програмами – продовження навчання, поновлення, переведення, вступу для здобуття вищої освіти за іншою спеціальністю (рис. 3.3, відповіді респондентів на питання №5 анкети, розробленої експертами проект QUARSU).

4. Визнання іноземних академічних кваліфікацій та визнання результатів навчання, здобутих у інших ЗВО або за іншими програмами у більшості ЗВО здійснюють деканати (дирекції) або уповноважений підрозділ (рис. 3.4, відповіді респондентів на питання №7 анкети, розробленої експертами проект QUARSU). Очевидно, що великі ЗВО, як правило, створюють уповноважені підрозділи, а маленькі освітні інституції такої можливості не мають.

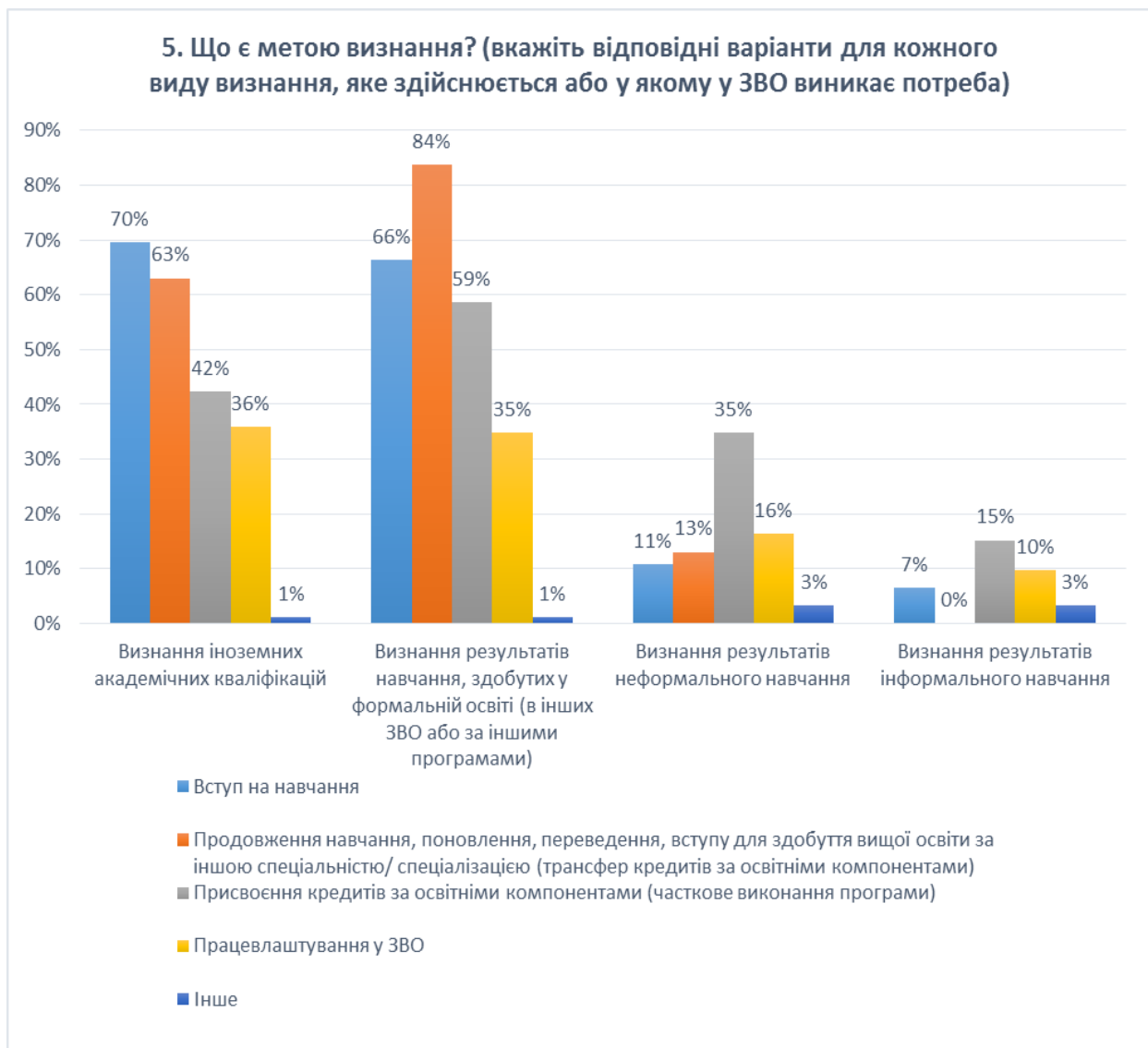

Рис. 3.3. Результати опитування респондентів (питання №5 анкети, розробленої експертами проекту QUARSU)

Рис. 3.4. Результати опитування респондентів (питання №7 анкети, розробленої експертами проекту QUARSU)

5. Визнання іноземних академічних кваліфікацій та визнання результатів навчання, здобутих у інших ЗВО або за іншими програмами у більшості ВЗО здійснюють на основі таких інформаційних джерел (перелік сформований за популярністю - рис. 3.5 та рис. 3.6, відповіді респондентів на питання №8 анкети, розробленої експертами проект QUARSU):

- додатки до дипломів, академічні довідки, сертифікати;
- закони та інші нормативно-правові акти України;
- стандарти вищої освіти;
- рамки кваліфікацій;
- інформаційні пакети (описи освітніх компонентів) на сайтах інших закладів (організацій).

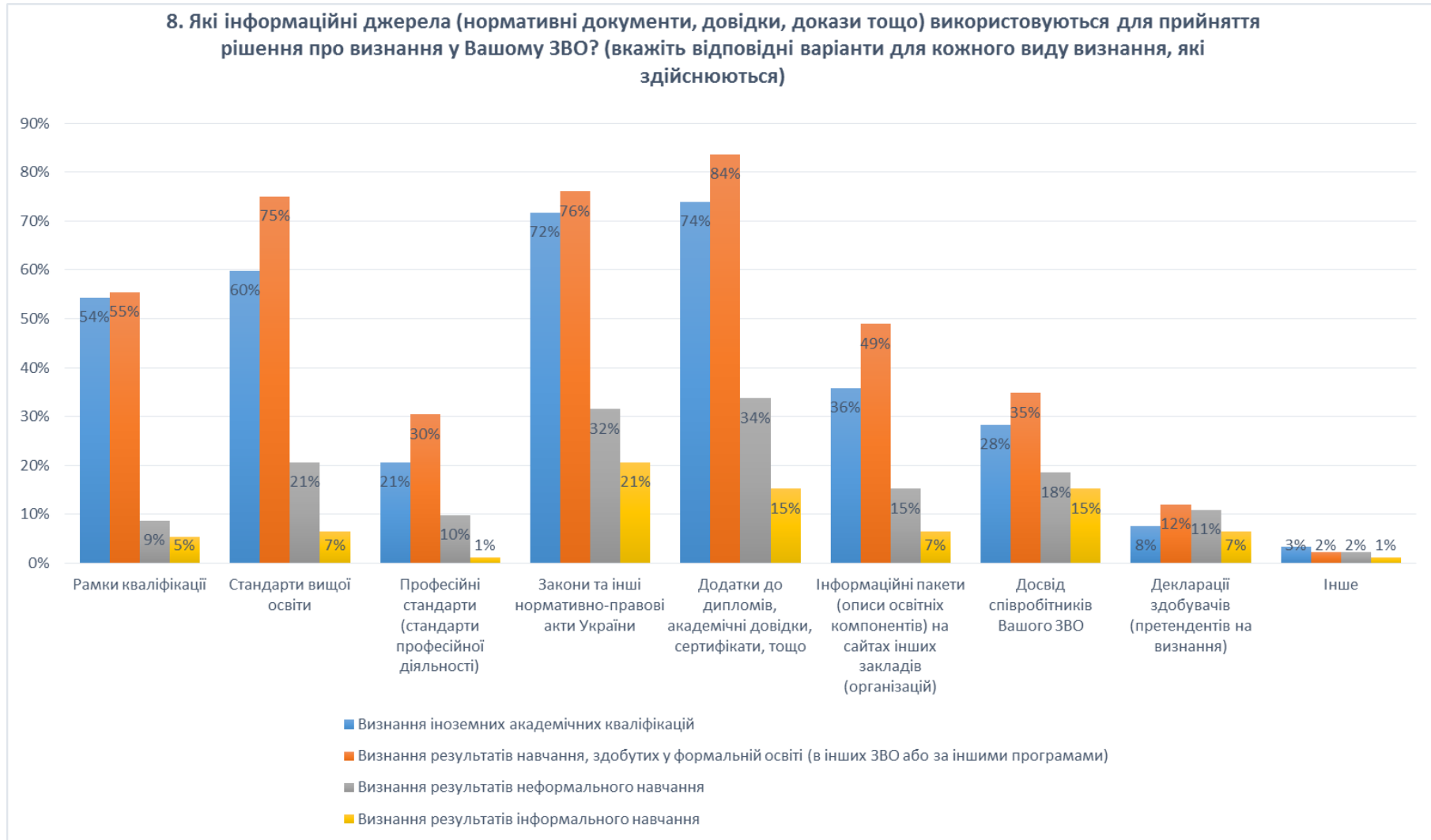

Рис. 3.5. Результати опитування респондентів (питання №8 анкети, розробленої експертами проекту QUARSU)

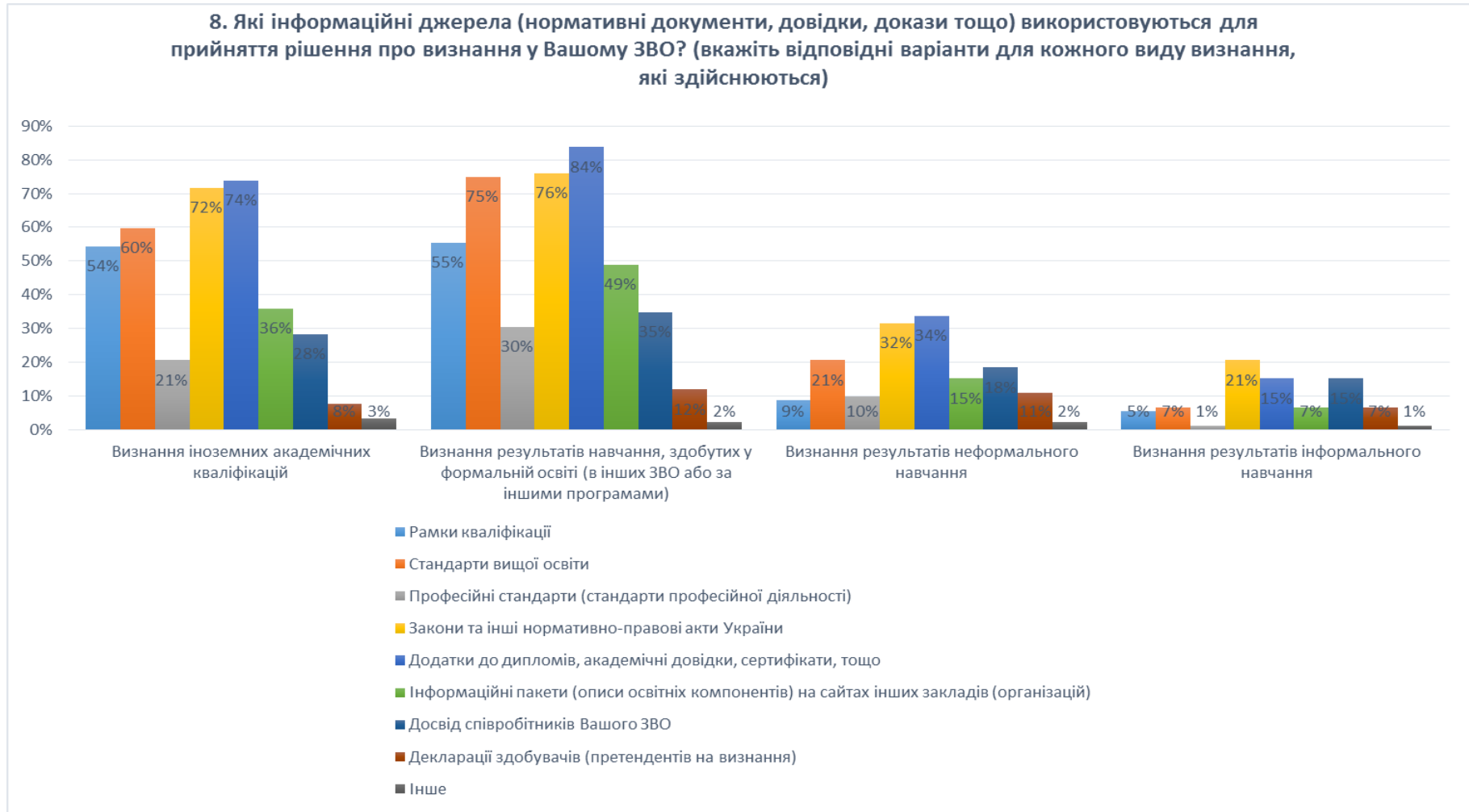

Рис. 3.6. Результати опитування респондентів (питання №8 анкети, розробленої експертами проекту QUARSU)

6. 70 % респондентів (ЗВО), що взяли участь у анкетуванні визнають, що інформація, доступна ЗВО є достатньою для визнання результатів навчання, здобутих у інших ЗВО або за іншими програмами і тільки 45 % ЗВО вважають, що така інформація є достатньою для процесу визнання іноземних академічних кваліфікацій (рис. 3.7, відповіді респондентів на питання №9 анкети, розробленої експертами проект QUARSU).

Рис. 3.7. Результати опитування респондентів (питання №9 анкети, розробленої експертами проекту QUARSU)

7. Більшість респондентів (ЗВО), що взяли участь у анкетуванні вважають, що методологія для визнання результатів навчання, здобутих у інших ЗВО або за іншими програмами є зрозумілою та відпрацьованою і тільки третина ЗВО вважають, що така методологія є зрозумілою та відпрацьованою для процесу визнання іноземних академічних кваліфікацій (рис. 3.8, відповіді респондентів на питання №12 анкети, розробленої експертами проект QUARSU).

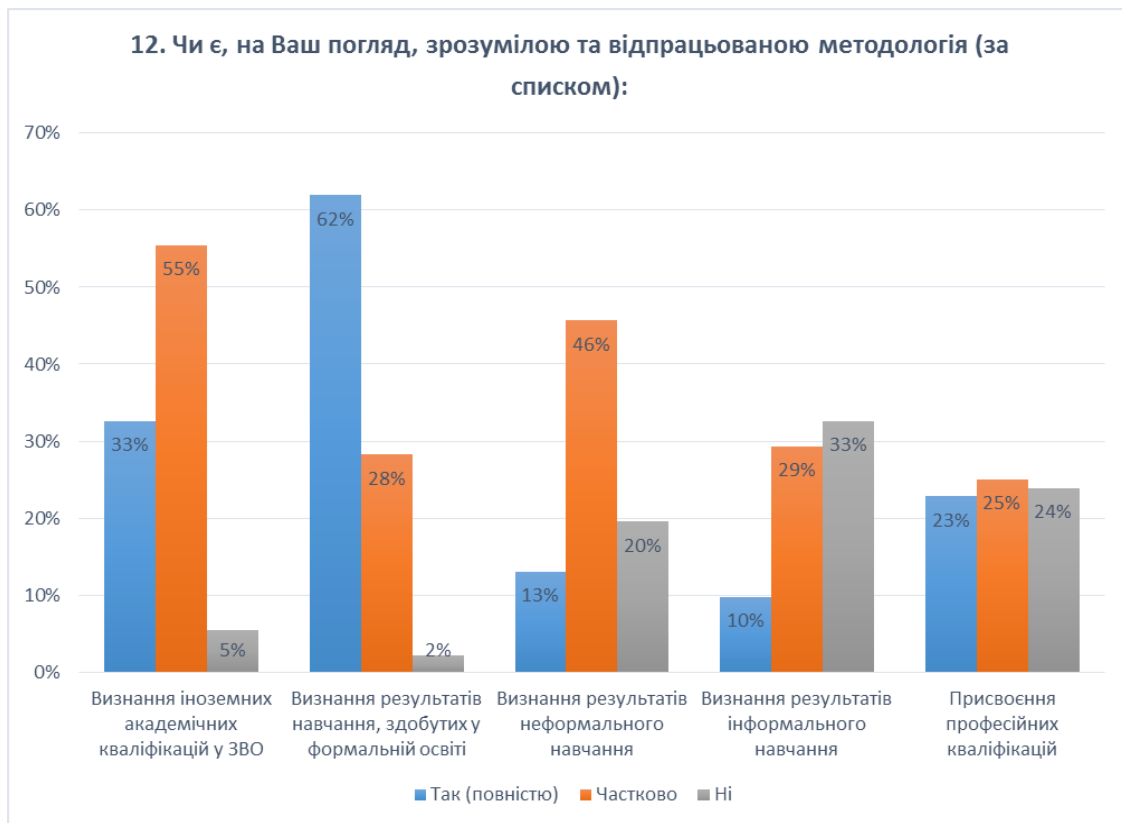

Рис. 3.8. Результати опитування респондентів (питання №12 анкети, розробленої експертами проекту QUARSU)

3.1.4. Висновки

1. У країнах Європейського Союзу питання визнання результатів навчання є надзвичайно актуальним і тому йому приділяється значна увага. Одним із базових документів у цій царині є Конвенція щодо визнання кваліфікацій у вищій освіті (Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region, Lisbon, 11. April 1997). На нашу думку, практика українських ЗВО щодо визнання результатів навчання, здобутих у формальній освіті мала б розглядатись через призму Європейського досвіду, оскільки саме цей досвід може принести цінні рекомендації для України в організації цього питання.

2. Проаналізовані особливості визнання результатів навчання, здобутих у формальній освіті для українських ЗВО дають змогу стверджувати, що загальні методологічні принципи організації процедури у цьому питанні визначаються нормативними актами на рівні МОН України (очевидно, що це правильний підхід), але суттєвим недоліком є те, що ЗВО, як під копірку, розробляють свої положення зовсім не враховуючи індивідуальні особливості навчального процесу в тому чи іншому закладі вищої освіти. У такий спосіб ЗВО: не хочуть стикатись із «неприємностями», які можуть виникнути у разі наявності деяких розбіжностей між «загальноукраїнськими та університетським правилами»; уникають додаткової клопіткої роботи, що визначає власні

особливості процедури визнання результатів навчання залежно від специфіки освітньо-професійних програм; намагаються зарахувати до себе на навчання як можна більше студентів, що пов'язано із економічними вигодами (в деяких випадках навіть шкодячи власній репутації).

Barbara Michalk (представник ректорської фундації ЗВО Німеччини) у своїй презентації (вебінар «SMOOTH RECOGNITION OF ACADEMIC QUALIFICATIONS, 29.04.2021¹⁰) таким чином представила цю проблему самоідентичності процедур в різних університетах:

→ Universities need to define their own procedures for recognition and to integrate them into their quality management system.

instead of

3. ЗВО не завжди дотримуються принципів прозорості у цьому питанні (відсутня детальна і чітка інформація щодо процедури визнання результатів навчання, здобутих у формальній освіті на сайтах відповідних університетів чи інститутів). На думку іноземних експертів⁸ для забезпечення якості у процесі визнання результатів навчання, здобутих у формальній освіті необхідні три складові: прозорість та надійність; доступна база даних університетських модулів та освітніх програм та умови їх освоєння / здобуття; загальні та специфічні умови визнання.

4. У процедурі визнання результатів навчання ЗВО основну увагу приділяють інформації щодо існуючих кредитів ЄКТС та здобутому освітньому рівню (бакалавр – магістр – доктор філософії). Вузким місцем тут, на нашу думку, є відсутність у ЗВО стратегій, що визначатимуть їхні специфічні особливості, їхню ідентичність.

Adolfo Quiros (професор математики університету м. Мадрид) у своїй презентації (вебінар «SMOOTH RECOGNITION OF ACADEMIC QUALIFICATIONS, 29.04.2021) таким чином характеризує певні труднощі у цьому питанні¹¹:

¹⁰ <https://eua.eu/events/175-smooth-recognition-of-academic-qualifications-the-role-of-quality-assurance.html?bmid=f86daeb9be2b>

¹¹ <https://eua.eu/events/175-smooth-recognition-of-academic-qualifications-the-role-of-quality-assurance.html?bmid=f86daeb9be2b>

ECTS And the Bachelor/Master/Doctorate structure are sometimes described as an “academic euro”.

I agree, but **they are euro coins, not euro banknotes.**

We use a common currency, but each country (or even university) makes its own design.

5. У процедурі визнання результатів навчання, здобутих у формальній освіті існує чимала кількість дискусійних питань, які кожний ЗВО може вирішувати по різному. До прикладу:

а. чи може ЗВО №1 перевести до себе студента, що навчається на магістерському рівні у ЗВО № 2 на бакалаврську програму і навпаки?

б. чи можна зарахувати при переведенні студенту модулі чи дисципліни, якщо немає ідентичності щодо обсягів та термінів?

с. чи необхідно враховувати особливості системи оцінювання при визнанні результатів навчання, здобутих у формальній освіті для різних ЗВО, для різних країн?

б. Необхідно визнати, що багатьом українським ЗВО у вирішенні специфічних питань визнання результатів навчання, здобутих у формальній освіті не вистачає: гнучкості; здатності стратегічно оцінити ситуацію; вміння проаналізувати специфічну ситуацію з огляду на кінцеву мету, очікувані результати та гарантії якості навчання; розуміння щодо використання статистичних розподілів отриманих оцінок з метою адекватного співставлення з існуючим розподілом (таблицею результатів) іншого ЗВО.

7. Увага ЗВО до питань визнання іноземних академічних кваліфікацій та визнання результатів навчання, здобутих у інших ЗВО або за іншими програмами суттєво активізувалась після прийняття «Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (наказ Міністерства освіти і науки України № 977 від 11 липня 2019 року), оскільки у цьому документі чітко прописана така вимога для акредитації освітніх програм – «Визначено чіткі та зрозумілі правила визнання результатів навчання, отриманих в інших закладах освіти, зокрема під час академічної мобільності, що відповідають [Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні \(Лісабон, 1997 р.\)](#), є доступними для

всіх учасників освітнього процесу та яких послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми». З метою належної організації процесу визнання результатів навчання, здобутих у формальній освіті значна кількість ЗВО розробили та оприлюднили свої внутрішні положення, які регламентують процедури визнання результатів навчання, здобутих у інших ЗВО або за іншими програмами та визнання іноземних академічних кваліфікацій.

3.2. Визнання результатів неформального та інформального навчання

В цьому розділі, спираючись на дані опитування закладів вищої освіти в рамках нашого проєкту, проведено аналіз законодавчої/нормативної бази, що регулює визнання результатів неформального та інформального навчання; розглянуті питання необхідності, наявності у ЗВО досвіду, організації процедури, наявності методології визнання результатів неформального та інформального навчання; наприкінці розділу зазначені існуючі проблемні питання. В опитуванні прийняли участь представники 92 ЗВО різноманітної направленості, зі всіх регіонів України

3.2.1. Правові засади визнання результатів неформального та інформального навчання

Ключовим законодавчим актом, що регулює визнання результатів неформального та інформального навчання є Закон України «Про освіту», прийнятий 5 вересня 2017 року. В статті 8 «Види освіти» пп.3,4 наводяться визначення неформальної та інформальної освіти та зазначається, що держава визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів. П.5., статті 8 встановлює, що результати навчання, здобуті шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються в системі формальної освіти в порядку, визначеному законодавством. Згідно статті 38. «Національне агентство кваліфікацій» п.2., Національне агентство кваліфікацій формує вимоги до процедур присвоєння кваліфікацій, визнання результатів неформального та інформального навчання.

На національному рівні не має чітко визначеної процедури визнання результатів неформального та інформального навчання. Важливим кроком до визначення механізму визнання результатів навчання, встановлення вимог до процедури визнання результатів навчання здобутих шляхом неформальної та інформальної освіти для реалізації особами своїх освітніх і професійних прав, є оприлюднення Міністерством освіти та науки України проєкту наказу «Про затвердження Порядку визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти у вищій та фаховій передвищій освіті». 13 квітня 2021 року проєкт запропонований міністерством для громадського обговорення. Партнери проєкту QUARSU долучились до обговорення і активно працюють над формуванням пропозицій.

За відсутністю нормативного регулювання питань визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та інформальній освіті на загальнонаціональному рівні ЗВО, у межах своєї автономії, самостійно приймають рішення щодо запровадження відповідних процедур спираючись на Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) Ухвалені Міністерською конференцією в Єревані, 14-15 травня 2015 р. А саме: Частина 1: п. 1.4 «Зарахування, досягнення, визнання та атестація студентів» Стандарт: Заклади повинні послідовно застосовувати визначені наперед та опубліковані інструкції, що охоплюють усі стадії «життєвого циклу» студента, наприклад, зарахування, досягнення, визнання та атестацію.

В квітні 2021 року МОН оприлюднило проект наказу «Про затвердження Порядку визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти у вищій та фаховій передвищій освіті». Основною метою акту є визначення механізм визнання результатів навчання, встановлення вимог до процедури визнання результатів навчання здобутих шляхом неформальної та інформальної освіти для реалізації особами своїх освітніх і професійних прав;. Партнери проекту QUARSU долучились до обговорення цього акту і активно працюють над формуванням пропозицій

3.2.2. Організація визнання закладами вищої освіти результатів неформального та інформального навчання

Узагальнений аналіз внутрішніх положень щодо визнання результатів навчання, набутих у неформальній та інформальній освіті, які знаходяться у вільному доступі на офіційних веб-сайтах українських закладів вищої освіти, дає підставу зробити висновок про подібність процедури визнання результатів навчання у неформальній та інформальній освіті.

В загальному вигляді процедура визнання результатів навчання здобутих у неформальній та інформальній освіті передбачає, що:

визнання результатів навчання у неформальній та інформальній освіті розповсюджується лише на обов'язкові навчальні дисципліни навчального плану освітньої програми, оскільки дисципліни вільного вибору студента, здобувач може обирати самостійно з пропонованого переліку, що дає йому змогу віддати перевагу дисципліні, що є більш пріоритетною, забезпечуючи, таким чином, формування своєї індивідуальної освітньої траєкторії;

визнання результатів навчання, які здобуто у неформальній та інформальній освіті, дозволено для дисциплін, які викладатимуть у наступному семестрі;

право на визнання результатів навчання у неформальній та інформальній освіті поширюється на здобувачів усіх рівнів вищої освіти.

Етапи процедури визнання результатів навчання здобутих у неформальній та інформальній освіті:

- звернення із заявою до ректора/першого проректора/декана факультету із долученням інших документів (матеріалів), які можуть прямо чи опосередковано засвідчувати наведену в ній інформацію;

- формування предметної/фахової комісії, яка визначає можливість визнання, форми та строки проведення оцінювання для визнання результатів навчання набутих у неформальній освіті та в інформальному навчанні;

Предметна комісія може рекомендувати:

повне визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та інформальній освіті;

часткове визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та інформальній освіті;

відмовити у визнанні результатів навчання, отриманих у неформальній та інформальній освіті.

Повне визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та інформальній освіті рекомендують у випадку, коли вивчена дисципліна співпадає із запланованими результатами навчання (компетентностями) або має несуттєві відмінності, а також близька за обсягом і змістом (не менше, ніж на 75 %). Часткове визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та інформальній освіті рекомендують у тому випадку, коли дисципліну визнають не повністю, і за деякими темами необхідне додаткове проведення переатестації. У цьому випадку зарахування дисципліни здійснюється за результатами виконання індивідуального завдання, складеного екзамену або пройденої співбесіди.

Зазначаючи подібність процедур визнання результатів неформального та інформального навчання більшості закладів вищої освіти України, необхідно відзначити певну неузгодженість у визначенні підрозділів залучених до процедур визнання результатів навчання уповноваженої установи.

Результати опитування 92 закладів вищої освіти України, ініційованого та проведеного в рамках проєкту QUARSU «Підтримка визнання кваліфікацій для українських університетів», свідчать про те, що в якості підрозділів залучених до процедур визнання результатів навчання неформальної та інформальної освіти більшість респондентів вказали деканати факультетів й кафедри, також учасники опитування зазначили наявність уповноваженого структурного підрозділу (відділу), визначали учасниками визнання результатів неформальної та інформальної освіти МОН України, навчально методичний відділ, навчальний відділ, юрисконсульта (таблиця 3.1).

Відповідальними за визнання РН опитані вказали гарантів освітніх програм, Вчену раду (без уточнення факультету/університету), відповідну комісію університету та приймальну комісію університету.

Таблиця 3.1.

Підрозділи ЗВО залучені до визнання результатів неформальної та інформальної освіти
(за даними опитування проекту QUARSU «Підтримка визнання кваліфікацій для українських університетів»)

Назва підрозділу	Визнання результатів неформального навчання (%)	Визнання результатів інформального навчання (%)
Уповноважений структурний підрозділ (відділ)	14	10
Деканати факультетів (Дирекції та т.п.)	35	20
Кафедри	29	17
Інше	8	8

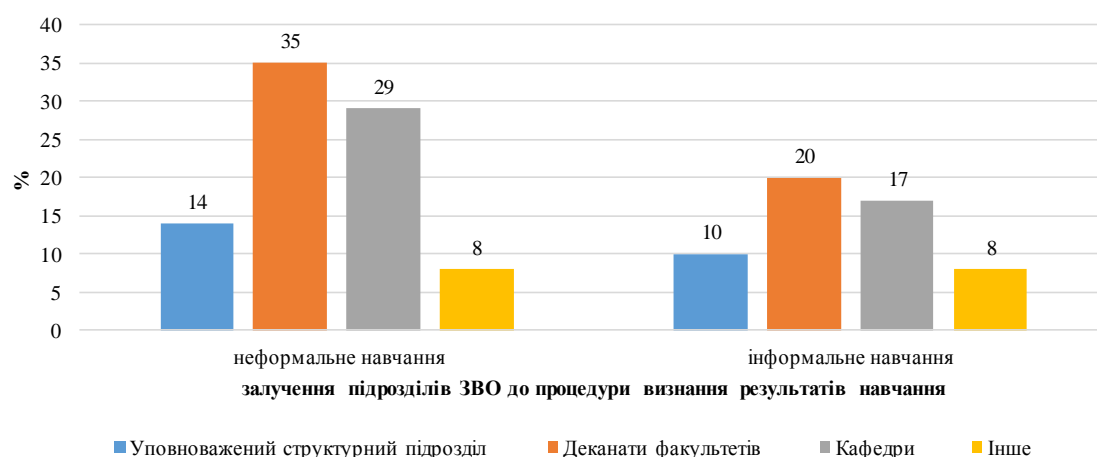

Рис. 3.9. Підрозділи ЗВО залучені до визнання результатів неформальної та інформальної освіти (за даними опитування проекту QUARSU «Підтримка визнання кваліфікацій для українських університетів»)

Необхідність визнання результатів неформального навчання зазначили 54% респондентів. На практиці визнання результатів неформального навчання здійснювали 45% опитаних. Аналізуючи відповіді на питання щодо мети визнання РН неформального навчання слід зазначити, що переважна більшість (35%) звернень мали ціллю присвоєння кредитів за освітніми компонентами (часткове виконання програми); а також:

- Вступ на навчання
- Продовження навчання, поновлення, переведення, вступу для здобуття вищої освіти за іншою спеціальністю/ спеціалізацією (трансфер кредитів за освітніми компонентами)
- Працевлаштування у ЗВО

- Пролонгація контракту на працевлаштування, щорічна атестація кадрів.

Середня кількість таких звернень за рік в різних ЗВО складає від 10-15 до 150-200.

Частина респондентів відзначили, що визнання РН неформальної освіти не здійснювали внаслідок:

- Відсутності процедур визнання результатів неформального навчання, визначених Національним агентством кваліфікацій
- Неврегульованості питання на рівні законодавства
- Відсутності таких звернень
- Не передбачено внутрішніми нормативними актами ЗВО.

Необхідність визнання результатів інформального навчання визнають 90% опитаних. Але практичний досвід мають лише 21%. Більшість (15%) звернень також була з ціллю присвоєння кредитів за освітніми компонентами (часткове виконання програми). Інші особи звертались з метою:

- Вступу на навчання;
- Працевлаштування у ЗВО;
- Визнання РН самоосвіти з метою підвищення кваліфікації і стажування науково-педагогічних і педагогічних працівників.

Середня кількість звернень за рік щодо визнання результатів *інформального* навчання складає від 1 до 10 в різних ЗВО.

Зведені показники за кількістю звернень, щодо мети визнання закладами вищої освіти результатів неформального та інформального навчання, наведені у таблиці 3.2 та графічно представлені на рисунку 3.10.

Таблиця 3.2.

Мета звернень, щодо визнання закладами вищої освіти результатів неформального та інформального навчання (за даними опитування проекту QUARSU «Підтримка визнання кваліфікацій для українських університетів»)

Мета звернень щодо визнання РН	Визнання результатів	
	неформального навчання (%)	інформального навчання (%)
Вступ на навчання	11	7
Продовження навчання, поновлення, переведення, вступу для здобуття вищої освіти за іншою спеціальністю/ спеціалізацією (трансфер кредитів за освітніми компонентами)	13	0
Присвоєння кредитів за освітніми компонентами (часткове виконання програми)	35	15
Працевлаштування у ЗВО	16	10
Інше (уточніть нижче)	3	3

Рис. 3.10. Мета звернень, щодо визнання закладами вищої освіти результатів неформального та інформального навчання (за даними опитування проекту QUARSU «Підтримка визнання кваліфікацій для українських університетів»)

Кінцева мета більшості звернень полягає у бажанні вступити на навчання або його продовжити та здобути формальну освіту.

3.2.3. Методологія визнання результатів неформального та інформального навчання

Специфічний аспект 1 – визнання “micro-credentials”

Специфічний аспект 2 - чи визнаються в академічних цілях професійні кваліфікації (результати навчання, визначені відповідним професійним стандартом) та/або відповідний професійний досвід? ідентифікація та зіставлення результатів навчання у таких випадках;

Зарахування та/або трансфер кредитів ЄКТС за підсумками визнання здобутих раніше результатів неформального, інформального навчання – інституційна практика, обмеження (якщо є); інші важливі аспекти.

Для прийняття рішення про визнання результатів неформального та інформального навчання ЗВО спираються насамперед на офіційні національні документи такі як Національна рамка кваліфікацій, стандарти вищої освіти, професійні стандарти.

В рамках автономії, ЗВО розробили й використовують внутрішні Положення/Порядки, які, як правило, визначають умови й процедуру визнання

результатів навчання, отриманих у неформальній та інформальній освіті на підставі сертифікатів, декларацій та іншої інформації, яку надають претенденти на визнання результатів неформального та інформального навчання.

Варто відзначити, що для прийняття рішення про визнання результатів неформального та інформального навчання ЗВО також керуються внутрішніми нормативними актами (рекомендації, регламенти), Положеннями про порядок визнання результатів навчання здобувачів вищої освіти, отриманих у неформальній та інформальній освіті.

Зведена кількісна та графічна інформація стосовно інформаційних джерел, які використовуються для прийняття рішення про визнання результатів неформального та інформального навчання наведена у таблиці 3.3 та на рисунку 3.11.

Таблиця 3.3.

Інформаційні джерела, що використовуються для прийняття рішення про визнання результатів неформальної та інформальної освіти у ЗВО
(за даними опитування проекту QUARSU «Підтримка визнання кваліфікацій для українських університетів»)

Інформаційні джерела	неформальне навчання (%)	інформальне навчання (%)
Рамки кваліфікації	9	5
Стандарти вищої освіти	21	7
Професійні стандарти (стандарти професійної діяльності)	10	1
Закони та інші нормативно-правові акти України	32	21
Додатки до дипломів, академічні довідки, сертифікати, тощо	34	15
Інформаційні пакети (описи освітніх компонентів) на сайтах інших закладів (організацій)	15	7
Досвід співробітників Вашого ЗВО	18	15
Декларації здобувачів (претендентів на визнання)	11	7
Інше (уточнення нижче)	2	1

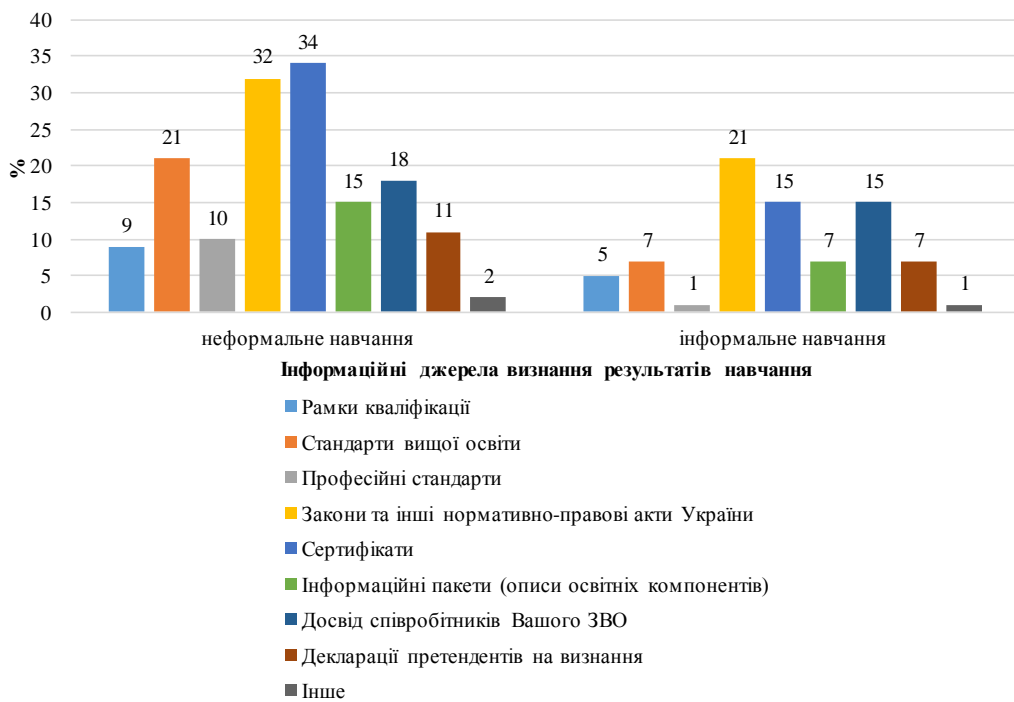

Рис. 3.11. Інформаційні джерела, що використовуються для прийняття рішення про визнання результатів неформальної та інформальної освіти у ЗВО (за даними опитування проекту QUARSU «Підтримка визнання кваліфікацій для українських університетів»)

Дані проведеного опитування дозволяють зробити позитивний висновок стосовно прагнення ЗВО до вдосконалення процедур і методології визнання результатів неформального та інформального навчання, але за результатами опитування лише 13% опитаних вважають відпрацьованою методологію визнання результатів неформального навчання и 10 % – методологію результатів інформального навчання (рис. 3.12.)

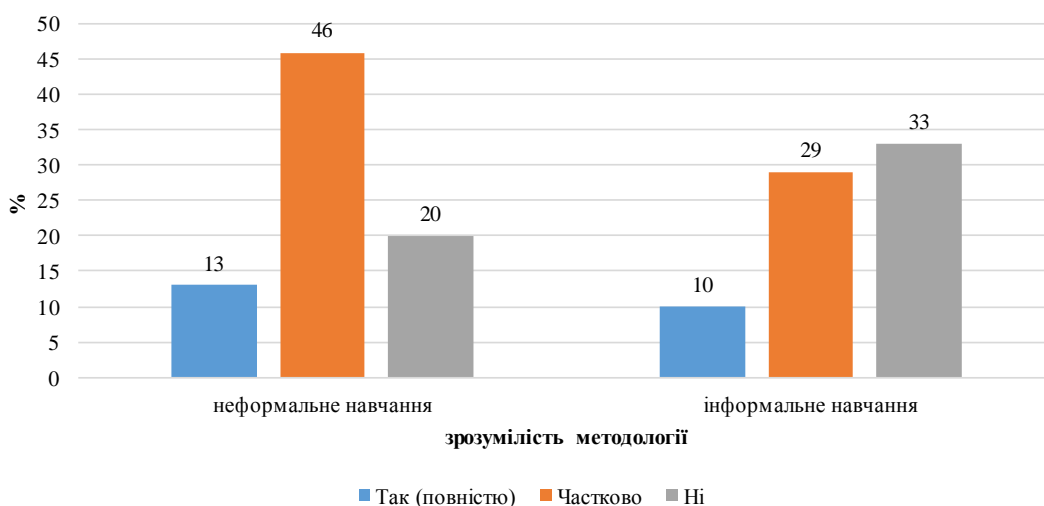

Рис. 3.12. Рівень зрозумілості та відпрацьованості процедури визнання результатів неформального та інформального навчання у ЗВО України за даними опитування проекту QUARSU «Підтримка визнання кваліфікацій для українських університетів»

Труднощі викликані насамперед відсутністю нормативного врегулювання питання визнання результатів неформального та інформального навчання на національному рівні.

Респонденти відмічають, що для зіставлення результатів навчання неформального навчання з програмними результатами навчання та результатами навчання за окремими освітніми компонентами програми бракує деталізації здобутих претендентами результатів навчання.

3.2.4. Підсумок

Підводячи підсумки, необхідно зазначити, що більшість вітчизняних закладів вищої освіти України на сьогоднішній день впроваджують політику визнання результатів навчання, які здобуто у неформальній та інформальній освіті. Значну роль в активізації цього процесу відіграє нова процедура акредитації освітніх програм, яка впроваджена Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти. «Рекомендації щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми», затверджені Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти 17 листопада 2020 року, містять 10 критеріїв. Підкритерій 3.4. вимагає визначення чітких та зрозумілих правила визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті.

Результати опитування проекту QUARSU «Підтримка визнання кваліфікацій для українських університетів» дають підстави зробити висновок, стосовно необхідності нормативного врегулювання процедур, відпрацювання методології визнання результатів неформальної та інформальної освіти у вітчизняних ЗВО.

Респондентами відмічаються труднощі у визначенні якості та обсязі курсів/тренінгів, обмеженості інформації щодо максимально можливих обсягів зарахування освітніх компонент, отриманих в неформальній та інформальній освіті.

Розділ 4. Визнання кваліфікацій у сфері праці

4.1. Присвоєння професійних кваліфікацій випускникам закладів вищої освіти

Відповідно до *частини 3 статті 7 (Документи про вищу освіту (наукові ступені)*) випускникам вищих навчальних закладів у певних випадках можуть присвоюватись та, відповідно, зазначатись у документах про освіту - у дипломах молодшого бакалавра, бакалавра, магістра, - професійні кваліфікації.

Зазначення у дипломах професійних кваліфікацій не є обов'язковим і може мати місце саме «у певних випадках», коли такі кваліфікації присвоюються випускникам на основі відповідних стандартів і процедур.

Професійні кваліфікації мають присвоюватися на основі професійних стандартів, що діють у сфері праці та відображують здатність особи виконувати завдання та обов'язки певного виду професійної діяльності.

Присвоєння певної кваліфікації (освітньої чи професійної) передбачає:

- наявність відповідного стандарту (освітнього чи професійного);
- наявність органу (установи), уповноваженого присвоювати відповідну кваліфікацію;
- визначеність правил (порядку) присвоєння кваліфікації, включаючи методи демонстрації компетентності та критерії оцінювання.

У Законі безпосередньо не визначено порядок присвоєння професійних кваліфікацій випускникам вищих навчальних закладів. У зв'язку з цим, доцільно унормувати присвоєння професійних кваліфікацій випускникам або постановою Кабінету Міністрів України, або спільним наказом зацікавлених центральних органів виконавчої влади.

Професійні кваліфікації можуть присвоюватись як за професіями, так і за кваліфікаційними рівнями робіт у межах певної професії (так звані кар'єрні професійні кваліфікації - ранги, класи, категорії, розряди тощо). Згідно з Національним класифікатором України: Класифікатором професій ДК 003:2010, професія - здатність виконувати подібні роботи, які вимагають від особи певної кваліфікації, а робота - певні завдання та обов'язки, що виконані, виконуються чи повинні бути виконані однією особою.

У будь-якому випадку при присвоєнні професійної кваліфікації має бути визначеним і зрозумілим: по-перше, на основі якого стандарту присвоюється професійна кваліфікація; по-друге, яка організація присвоює професійну кваліфікацію; по-третє, яким чином та за якими критеріями здійснюється оцінювання здобувача професійної кваліфікації.

Отже, першою умовою присвоєння професійної кваліфікації є наявність відповідного професійного стандарту (стандарту професійної діяльності), який має визначати необхідні для здобуття відповідної кваліфікації компетентності та/або результати навчання. Такий стандарт має бути офіційним і затвердженим уповноваженим органом. Для забезпечення зрозумілості та визнання (зокрема,

на міжнародному рівні) кваліфікація, що присвоюється, має бути зіставлена з певним кваліфікаційним рівнем Національної рамки кваліфікацій.

На присвоєння професійних кваліфікацій за професіями спрямовані положення чинного Класифікатора професій. У Класифікаторі професій зазначено, що в дипломі спеціалістів та молодших спеціалістів «кваліфікація визначається через назву професії (інженер-механік, економіст ...)». При цьому, положення щодо визначення кваліфікацій у дипломах бакалаврів і магістрів у чинному Класифікаторі професій відсутні.

Класифікація професій, яка наведена в Класифікаторі професій, базується на п'яти ознаках класифікації та містить назви класифікаційних угруповань п'яти рівнів: розділи, підрозділи, класи, підкласи та групи професій. Найбільш «близькими» до визначення кваліфікації в Класифікаторі професій є підкласи та групи професій (інженер-механік, економіст, тощо). У свою чергу, одній групі професій (наприклад, 2145.2 «Інженери-механіки»), як правило, відповідає цілий ряд професійних назв робіт.

Для присвоєння професійної кваліфікації за професією має існувати відповідний професійний стандарт (стандарт професійної діяльності) для цієї професії. На теперішній час в Україні відсутні сучасні професійні стандарти для більшості професій. Роль професійних стандартів зазвичай виконують кваліфікаційні характеристики професій працівників, які наводяться в довідниках кваліфікаційних характеристик. Такі професійні характеристики містять, як правило, перелік завдань та обов'язків працівника (компетенції); вимоги до знань, вимоги щодо наявності освіти певного рівня. Ці кваліфікаційні характеристики здебільшого не є сумісними з Національною рамкою кваліфікацій та європейськими метарамками.

Існуючі кваліфікаційні характеристики сформовані не для всіх професій (підкласів і груп професій). Присвоєння професійних кваліфікацій за професіями, для яких не сформовані та не затверджені відповідні професійні стандарти, буде, фактично, безпідставним. Окрім цього, для таких професійних кваліфікацій виникнуть ускладнення з їх офіційним визнанням унаслідок неможливості обґрунтувати, що саме такі кваліфікації означають.

Водночас, наявними є велика кількість кваліфікаційних характеристик, що сформовані за професійними назвами робіт. Такі кваліфікаційні характеристики, як правило, не можуть слугувати основою для присвоєння професійних кваліфікацій, оскільки спрямовані на конкретні посади, відтак, є «вузькими», тобто не є стандартом для професії в цілому. У зв'язку з цим, присвоювати професійні кваліфікації за професійними назвами робіт і зазначати їх у дипломах випускників вищих навчальних закладів є недоцільним.

Професійні кар'єрні кваліфікації відображають здатності виконувати роботи певного кваліфікаційного рівня (певного рівня складності) в межах однієї професії. Присвоєння професійних кваліфікацій за кваліфікаційними рівнями робіт (кар'єрних кваліфікацій) також має ґрунтуватися на відповідних професійних стандартах та/або кваліфікаційних вимогах, які затверджені уповноваженими організаціями.

Професійні стандарти для кар'єрних кваліфікацій мають визначати вимоги для кожного кваліфікаційного рівня в межах професії. При цьому, випускнику вищого навчального закладу, як правило, присвоюється тільки перша (найнижча) кар'єрна професійна кваліфікація. Підвищення рівня кар'єрної професійної кваліфікації в межах певної професії має здійснюватися відповідно до встановлених уповноваженим органом кваліфікаційних вимог та порядку.

На теперішній час професійні стандарти (кваліфікаційні вимоги), як основа для присвоєння кар'єрних кваліфікацій, та правила щодо присвоєння таких кваліфікацій, є найбільш сформованими для регульованих професій. Регульованими професіями є професії, діяльність у межах яких регулюється окремими нормативно-правовими актами (авіація, морський транспорт, медицина, безпека та оборона тощо).

Слід брати до уваги, що присвоєння професійних кваліфікацій випускникам є необхідним у випадках, коли наявність такої кваліфікації є встановленою законодавчо обов'язковою умовою для надання випускнику права здійснювати професійну діяльність відповідно до спеціальності. Обов'язковість наявності відповідної професійної кваліфікації передбачена для регульованих професій.

Наказом Міністерства освіти і науки від 22.05.2020 № 673 затверджено перелік спеціальностей, здобуття освіти з яких необхідне для доступу до регульованих професій. Додаткове регулювання для визначених 28 спеціальностей встановлюється змінами до закону про вищу освіту, ухваленими у грудні 2019 року.

Водночас відображення певної професійної кваліфікації в документах про вищу освіту є доцільним, якщо для такої кваліфікації в межах відповідної професії не передбачено окремих кваліфікаційних документів (сертифікатів, свідоцтв, посвідчень тощо). Слід брати до уваги, що присвоєння професійних кваліфікацій у межах регульованих професій, зазвичай, передбачає видачу відповідних документів (сертифікатів, свідоцтв, посвідчень тощо).

Постановою Кабінету Міністрів України від 19 травня 2021 р. № 497 затверджено перелік спеціальностей, за якими атестація здобувачів ступеня фахової передвищої освіти та ступенів вищої освіти на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях здійснюється у формі єдиного державного кваліфікаційного іспиту. До цього переліку входять зокрема 26 спеціальностей, здобуття освіти з яких необхідне для доступу до регульованих професій. Для спеціальностей/освітніх програм, за якими здійснюється підготовка фахівців для професій, які передбачають обов'язкову державну сертифікацію (дипломовання) фахівців згідно п.16 Порядку атестації здобувачів ступеня фахової передвищої освіти та ступенів вищої освіти на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у формі єдиного державного кваліфікаційного іспиту, затвердженого визначеною вище постановою Кабінету Міністрів України, успішне складання єдиного державного кваліфікаційного іспиту може бути підставою для присвоєння особі на безоплатній основі відповідної професійної кваліфікації

(звання, класу, розряду, категорії, рангу тощо) за умови виконання всіх вимог, передбачених для присвоєння такої професійної кваліфікації. У таких випадках відповідальний державний орган забезпечує видачу особі відповідного сертифіката (свідоцтва, диплома тощо), що дає право обіймати певні посади за відповідною професією.

Також слід ураховувати, що особа може впродовж життя підвищувати рівень кар'єрної професійної кваліфікації та отримувати відповідні документи (сертифікати, свідоцтва, посвідчення тощо).

Організація, що присвоює професійну кваліфікацію, зокрема випускникам вищих навчальних закладів, має бути уповноваженою на це відповідним провайдером кваліфікації (провайдером кваліфікацій в межах певної професії).

Така уповноважена організація може утворювати кваліфікаційну комісію, яка діє відповідно до встановленого провайдером професійної кваліфікації порядку окремо від екзаменаційної комісії вищого навчального закладу. У такому випадку присвоєння професійної кваліфікації може відбуватись на підставі окремої процедури оцінювання компетентності випускника (підтвердження професійної кваліфікації) з урахуванням специфічних вимог професії та професійного стандарту. Фактично в такому разі процес присвоєння професійної кваліфікації буде відокремленим від атестації випускника та присвоєння йому освітньої кваліфікації.

Слід ураховувати, що за такого підходу може виникнути ситуація неузгодженості процедур присвоєння професійних та освітніх кваліфікацій. Внаслідок цього, у випадках, коли наявність професійної кваліфікації є обов'язковою умовою для доступу до професійної діяльності (зокрема - в межах регульованих професій), можуть виникнути ускладнення щодо працевлаштування випускників. Такий підхід може бути «виправданим» тільки за наявності специфічних вимог професії (як правило, окремої регульованої професії), внаслідок яких процедура оцінювання компетентності та присвоєння професійної кваліфікації випускникам не може здійснюватись одночасно з присвоєнням освітньої кваліфікації (наприклад, обов'язковість наявності певного стажу практичної підготовки або періоду стажування на робочому місці після закінчення вищого навчального закладу тощо).

Водночас уповноваженою організацією з присвоєння професійної кваліфікації випускникам може бути й вищий навчальний заклад за наявності спільного рішення провайдера відповідної кваліфікації та вищого навчального закладу. У такому разі екзаменаційна комісія вищого навчального закладу в частині присвоєння професійних кваліфікацій має керуватись відповідними професійними стандартами та правилами, визначеними провайдером таких кваліфікацій.

Можливим є також проведення спільних засідань екзаменаційної комісії вищого навчального закладу та уповноваженої кваліфікаційної комісії провайдера професійних кваліфікацій.

У випадках, коли передбачається присвоєння професійної кваліфікації випускникам вищого навчального закладу, зміст відповідного професійного

стандарту, порядок присвоєння кваліфікації та відповідні процедури, методи демонстрації компетентності, критерії оцінювання та інші аспекти, що стосуються присвоєння професійної кваліфікації, мають бути заздалегідь оприлюдненими, зрозумілими та доступними для випускників. Можливість своєчасного ознайомлення здобувачів вищої освіти з усіма вимогами, що стосуються присвоєння професійних кваліфікацій, є спільною відповідальністю вищих навчальних закладів та провайдерів таких кваліфікацій.

За даними опитування 37% закладів вищої освіти здійснюють присвоєння випускникам професійних кваліфікацій (рис.4.1).

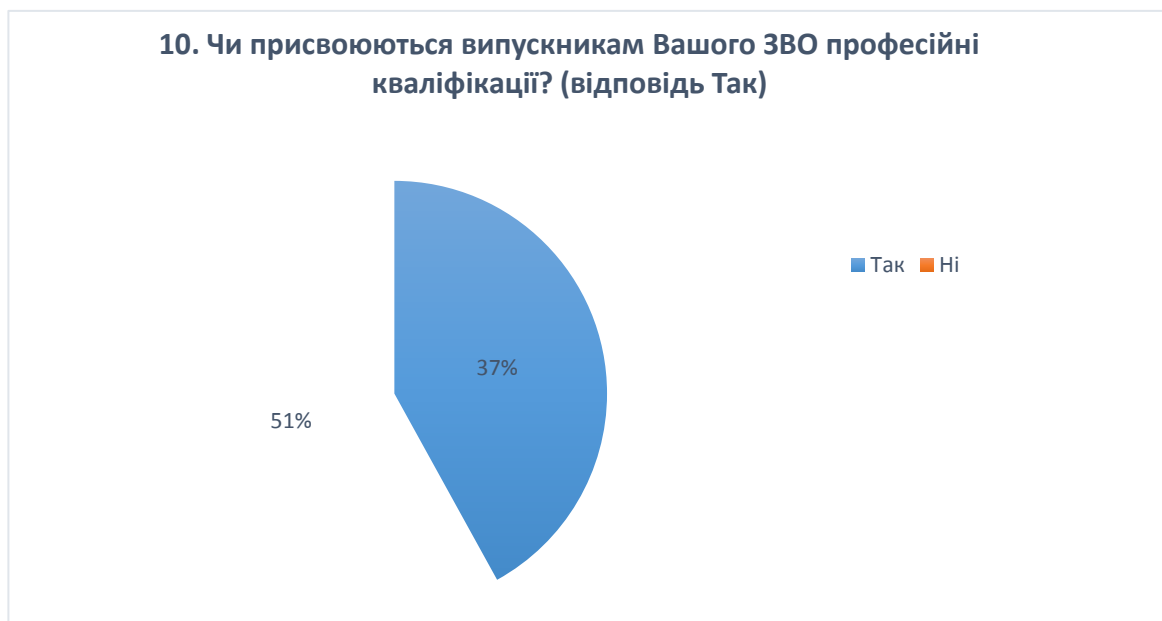

Рис. 4.1. Результати опитування щодо присвоєння професійних кваліфікацій ЗВО України

Серед труднощів, що виникають у закладів вищої освіти це: відсутність професійних стандартів; відсутність у нових стандартах вищої освіти визначення, яку професійну кваліфікацію необхідно присвоїти випускнику з даної спеціальності; відсутність чітких критеріїв оцінювання у державних кваліфікаційних комісіях, а також недостатній рівень підготовки членів державних кваліфікаційних комісій як екзаменаторів.

4.2. Забезпечення закладами вищої освіти належної професійної підготовки здобувачів: досвід Сумського державного університету

4.2.1. Розроблення та моніторинг освітніх програм

Долучення всіх стейкхолдерів насамперед роботодавців до системи забезпечення якості освітньої діяльності та отримання зворотного зв'язку від них в Сумському державному університеті (далі – СумДУ) зумовлене:

- зовнішніми вимогами, зокрема, вимогами акредитації освітніх програм (критерій 1, підкритерії 1.2 та 1.3; критерій 8, підкритерій 8.3);
- необхідністю вдосконалення внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти з урахуванням стратегічних цілей діяльності СумДУ;
- потребою відповідати Стандартам і рекомендаціям забезпечення якості у європейському просторі вищої освіти (ESG 2015);
- рекомендаціями експертів, отриманих за результатами участі в міжнародних грантових проєктах, зокрема проєкті «ALIGN: Досягнення та регулювання балансу між освітніми програмами та кваліфікаційними рамками» (543901-TEMPUS-1-2013-1-AM-TEMPUS-JPGR).

У СумДУ запроваджено комплекс заходів щодо залучення роботодавців у систему забезпечення якості вищої освіти та взаємодії з ними, зокрема, сформовано *нормативну базу*:

- рішення вченої ради СумДУ з питань: «Стан впровадження основних заходів внутрішньоуніверситетської системи якості освітньої діяльності та якості вищої освіти та завдання щодо її вдосконалення» від 20.04.2017, «Через нові організаційно-методичні форми навчального процесу – до нової якості підготовки фахівців» від 15.11.2018;

- рішення Ради із забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти СумДУ з питань: «Про стан та заходи щодо залучення зовнішніх стейкхолдерів (роботодавців та випускників) до процесу розробки, перегляду та моніторингу освітніх програм» від 17.10.2019; «Про стан та основні завдання щодо вдосконалення механізму опитувань стейкхолдерів (здобувачів вищої освіти, роботодавців, випускників) щодо якості освітньої діяльності» від 19.12.2019;

- накази ректора: «Щодо посилення роботи по взаємодії із випускниками» від 24.11.2014 № 980-I, «Про створення Робочих проєктних груп з розроблення та супроводження освітніх програм» № 1022-I від 13.11.15, «Положення про експертні ради роботодавців» від 15.12.2017 № 0578-I.

Роботодавці безпосередньо як рецензенти освітньою програмою та / або експерти, та / або через спеціально створені інституційні структури (робоча проєктна група освітньої програми (далі РПГ ОП), Експертна рада роботодавців (далі – ЕРР)) залучаються до процесів розробки, затвердження, перегляду, оновлення / модернізації освітньою програмою й інших процедур забезпечення її якості як партнери.

Вони беруть участь у визначенні цілей освітньої програми, програмних компетентностей та результатів навчання. Після затвердження освітньої програми роботодавці здійснюють її періодичний перегляд для оцінки змістовності, якості навчальних планів та змісту освітніх компонентів, достатності обсягу практичної підготовки, відповідності знань та вмінь здобувачів вимогам ринку праці тощо.

Отримані зауваження та пропозиції мають бути розглянуті та взяті до уваги при прийнятті рішення про оновлення або модернізацію освітньої програми.

РПГ ОП – консультативно-дорадчий орган, що утворюється за наказом ректора СумДУ для безпосередньої участі у всіх процедурах, пов'язаних з їх розробкою, затвердженням, моніторингом та переглядом, у процедурах зовнішнього оцінювання якості (ліцензування, акредитація тощо) та самооцінюванні.

РПГ ОП формується окремо за кожною ОП у складі не менше ніж п'ять осіб, і обов'язково має включати ключових зовнішніх стейкхолдерів (роботодавці, випускники, представники академічного та наукового середовища), діяльність яких пов'язана зі специфікою ОП.

Зовнішні стейкхолдери, як правило, роботодавці беруть участь у засіданнях РПГ ОП. Їх **ключовими функціями в межах РПГ ОП** є:

- надання інформації щодо тенденцій розвитку спеціальності, галузевого та регіонального контексту;
- участь у формуванні компетентнісної моделі фахівця;
- надання пропозицій щодо перегляду цілей ОП, програмних компетентностей та програмних результатів навчання для урахування тенденцій розвитку спеціальності, галузевого та регіонального контексту;
- надання пропозицій щодо структури навчального плану, змісту освітніх компонентів, вдосконалення підходів щодо формування індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів вищої освіти ОП, в тому числі актуалізації каталогів дисциплін вільного вибору професійного спрямування;
- надання пропозицій щодо удосконалення практичної підготовки здобувачів вищої освіти ОП, розширення баз практик тощо;
- контроль відповідності робочих програм навчальних дисциплін, програм практик, тематики курсових та кваліфікаційних робіт (проектів) сучасному стану ринку праці;
- надання пропозицій щодо вдосконалення забезпечення ОП необхідними матеріально-технічними ресурсами, в тому числі з залученням можливостей роботодавців;
- участь у щорічному моніторингу та перегляді ОП для встановлення відповідності їх структури та змісту вимогам ринку праці до підготовки фахівців.

ЕРР є дорадчо-консультаційними органами, що здійснюють свою діяльність з метою забезпечення високої якості професійної підготовки фахівців на основі співробітництва випускових кафедр університету із зацікавленими підприємствами і організаціями – провідними роботодавцями (далі – підприємства-партнери, підприємства-роботодавці, роботодавці).

ЕРР формується за пропозиціями випускової кафедри окремо за кожною спеціальністю або, у вмотивованих випадках, за групою споріднених спеціальностей. До постійного складу ЕРР залучаються досвідчені фахівці з відповідних спеціальностей, які є представниками об'єднань організацій роботодавців (з підтвердженням відповідними листами), керівники (заступники керівників) підприємств та інші провідні фахівці-представники установ,

організацій, підприємств (далі – експерти), зацікавлені у послугах фахівців, підготовку яких здійснює випускова кафедра.

ЕРР формуються з представництвом не менше, ніж п'яти організацій, при цьому при формуванні ЕРР за групою споріднених спеціальностей кожна спеціальність повинна бути представлена не менше, ніж трьома експертами з можливістю представництва експертом декількох спеціальностей.

ЕРР є учасниками системи внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти університету на рівні випускових кафедр та виконують такі функції:

- здійснюють експертне оцінювання освітніх програм та навчальних планів підготовки в частині визначення їх актуальності вимогам ринку праці, урахування сучасних галузевих особливостей, можливостей працевлаштування, наявності необхідного обсягу практичної підготовки тощо;

- беруть участь у розробці освітніх програм у частині визначення цілей програми, програмних компетентностей та програмних результатів навчання, вдосконалення змістовної частини освітніх програм та навчальних планів;

- беруть участь у реалізації освітніх програм, співдіють забезпеченню їх організаційній та ресурсній підтримці шляхом:

1. організації цільової підготовки фахівців за замовленням роботодавців, у тому числі з формуванням індивідуальних траєкторій підготовки здобувачів вищої освіти для потреб підприємств-партнерів;

2. залучення визнаних професіоналів з досвідом управлінської, інноваційної та наукової роботи за фахом до освітнього процесу (читання лекцій, проведення практичних занять, керівництво виробничими практиками, курсовими та кваліфікаційними роботами, курсовими проектами, науково-дослідними роботами тощо);

3. організації захистів кваліфікаційних робіт на базі підприємств-партнерів, для яких тематика робіт, поданих до захисту, має науково-теоретичну або практичну значущість, а також у разі, якщо здобувач вищої освіти працює на цьому підприємстві або направлений до нього для працевлаштування;

4. організації практичної підготовки на базі підприємств-партнерів;

5. оцінювання актуальності тем кваліфікаційних робіт сучасному стану професійної діяльності випускників;

6. формування тематики кваліфікаційних та курсових робіт (проектів) за замовленням підприємств-партнерів;

7. розвитку інфраструктури партнерства (створення на базі підприємств-партнерів філій кафедр, лабораторій тощо);

- здійснюють експертне оцінювання рівня підготовки випускників до професійної діяльності, у тому числі через участь у роботі екзаменаційних комісій з атестації здобувачів вищої освіти;

- сприяють працевлаштуванню випускників університету (зокрема, шляхом попереднього закріплення майбутніх випускників за першим робочим місцем);

- беруть участь у вивченні потреби ринку праці у фахівцях за спеціальностями (освітніми програмами);
- співдіють організації на базі підприємств-роботодавців підвищення кваліфікації та стажувань науково-педагогічних працівників і співробітників університету та на базі університету – фахівців підприємств-роботодавців;
- сприяють створенню та апробації ефективних механізмів взаємодії університету з роботодавцями.

Процедура затвердження освітньої програми та змін до неї передбачає обов'язкове рецензування представниками ринку праці.

Окрім комунікацій з роботодавцями через сформовану інституційну структуру зворотний зв'язок з ними також забезпечується через:

- періодичні опитування щодо якості підготовки випускників за освітньою програмою;
- надання пропозицій щодо проєктів освітніх програм через сайт <http://job.sumdu.edu.ua/discussion-educational-programs> або онлайн форму в вебкаталозі освітніх програм.

На рівні освітніх програм комунікацію зі стейкхолдерами, включаючи роботодавців, здійснює РПГ ОП та випускова кафедра, на рівні СумДУ – Навчальний відділ з практики та інтеграційних зв'язків з замовниками кадрів.

Зауваження, що надійшли від всіх стейкхолдерів, включаючи РПГ ОП та ЕРР, результати їх обговорення та заходи реагування на них узагальнюються відповідно до шаблону, наведеного в таблиці 4.1.

Таблиця 4.1

Пропозиції та зауваження стейкхолдерів Сумського державного університету до освітньої програми _____

назва освітньої програми

Прізвище, ім'я по батькові суб'єкта надання пропозиції (зауваження)	Категорія стейкхолдера ¹⁾	Місце роботи (навчання)	Зміст пропозиції (зауваження)	Результати врахування пропозиції/реагування на зауваження ²⁾	Реквізити документа, яким обговорювалися пропозиції та зауваження стейкхолдерів ³⁾

¹⁾ Зазначається категорія стейкхолдера, яким надано пропозиції (зауваження). Ключовими внутрішніми стейкхолдерами є здобувачі вищої освіти, професорсько-викладацький та адміністративний персонал СумДУ. Ключовими зовнішніми стейкхолдерами є: роботодавці, випускники, академічна спільнота, представники експертного середовища.

²⁾ Зазначається: враховано / не враховано / враховано частково

³⁾ Наводяться дати та номери відповідних протоколів робочої проєктної групи, експертної ради роботодавців, ради з якості, на яких обговорювалися зауваження та пропозиції внесені стейкхолдерами.

Інформаційні матеріали щодо участі роботодавців у розробці, моніторингу, перегляду освітньої програми оприлюднюються, як правило, на сайті випускової кафедри здобувачів вищої освіти за цією освітньою програмою.

4.2.2. Викладання та оцінювання

Форми залучення роботодавців до освітнього процесу:

1. формування компетентнісної моделі фахівця, зокрема ЕРР та РПГ ОП;

2. участь в освітньому процесі:

- проведення аудиторних занять (лекцій, практичних занять) професіоналами-практиками, експертами галузі, роботодавцями;

- проведення гостьових лекцій, семінарів, тренінгів, круглих столів з актуальних питань і тенденцій ринку праці за специфікою освітньої програми;

- проведення практичних занять, у т.ч. на філіях кафедр на базі підприємств, організацій, установ. Під час проведення занять на філіях кафедр експерти галузі разом з викладачами демонструють вирішення практичних завдань, використовуючи матеріально-технічну базу підприємств. Здобувачі отримують практичні знання, а випускова кафедра – зворотний зв'язок від роботодавців щодо сучасних вимог і тенденцій ринку праці в предметній сфері освітньої програми;

- проведення освітніх заходів з фахівцями-практиками, зокрема для ознайомлення здобувачів за освітньою програмою з особливостями їх майбутньої професії, практичні заняття можуть проводитися на базі підприємств, організацій, установ;

- організація практичної підготовки та стажування здобувачів;

3. участь в атестації здобувачів вищої освіти:

- рецензування кваліфікаційних робіт здобувачів за ОП. При визначенні зовнішніх рецензентів враховуються пропозиції завідувача кафедри та згода фахівців, які за основним місцем роботи не є співробітниками СумДУ;

- обов'язкова участь у роботі екзаменаційних комісій з атестації здобувачів. Головою екзаменаційної комісії обов'язково призначається особа з провідних фахівців галузі, представників підприємств державної та недержавної форм власності, установ та організацій. Членами комісії призначаються щонайменше дві особи з представників Експертних рад роботодавців, провідних фахівців із відповідних галузей. Членами екзаменаційних комісій можуть також призначатися працівники науково-дослідних інститутів та інших закладів вищої освіти. Під час захисту фахівці-практики надають системну оцінку змістовності програми підготовки та фахової підготовки випускників освітньої програми;

4. спільні наукові, профорієнтаційні проєкти:

- залучення роботодавців до розробки програм наукових досліджень, використання наукового та виробничого потенціалу роботодавців для спільного виконання науково-дослідних робіт та госпрозрахункових робіт;

- участь у профорієнтаційних заходах, заходах сприяння кар'єрі та працевлаштуванні випускників – у СумДУ за участі роботодавців, представників бізнесу, влади регулярно проводиться інформаційний захід «День кар'єри», спрямований на ознайомлення здобувачів зі шляхами професійного зростання, кар'єрними можливостями <http://surl.li/fsty>, у 2020 році подібний захід через карантинні обмеження проводився у режимі онлайн;

5. підвищення кваліфікації та стажування викладачів.

4.2.3. Зворотний зв'язок з ринком праці

Збирання та врахування інформації щодо працевлаштування випускників здійснюється як у межах централізованого підрозділу – навчального відділу з практики та інтеграційних зв'язків з замовниками кадрів, так і на рівні випускових кафедр та РПГ ОП.

Інформація про відомих випускників СумДУ розміщена як на центральному вебсайті, так і на вебсайтах факультету / інституту.

На випускових кафедрах ведеться системна робота з аналізу основних траєкторій працевлаштування випускників для визначення необхідних компетентностей і результатів навчання для успішного працевлаштування за фахом.

Інформація про стан наповнення бази даних випускників кафедри подається для щорічного звіту факультету / інституту та університету. При цьому здійснюється аналіз частки працевлаштованих випускників за останні три роки.

Крім того, кафедри співпрацюють з випускниками й інших років. Наприклад, випускники, які мають достатній практичний досвід, запрошуються гарантом (випусковою кафедрою) для проведення практичних занять або для участі у роботі експертних рад роботодавців для вдосконалення освітньої програми. Випускники також запрошуються на профорієнтаційні заходи для спілкування з абітурієнтами та здобувачами вищої освіти.

У СумДУ апробований механізм проведення періодичного опитування випускників для забезпечення якості підготовки здобувачів вищої освіти.

4.2.4. Підсумок

На рівні ЗВО

- необхідність подальшої систематизації та формалізації результатів співпраці зі стейкхолдерами з метою формування бази для аналізу відстеження відповідних змін в освітній програмі.

- недостатнє наповнення баз даних роботодавців та випускників за освітніми програмами.

- необхідність удосконалення інструментарію для моніторингу освітніх програм роботодавцями та випускниками (форми анкети та звіту, технологію процесу анкетування тощо).

- необхідність формування механізмів стимулювання залучення професіоналів-практиків, експертів галузі, роботодавців до освітнього процесу, наукової діяльності та підвищення кваліфікації викладачів.

- відсутність правової та регуляторної підтримки на рівні ЗВО щодо залучення зацікавлених сторін до процесів планування та перевірки освітніх програм;

Проблеми на національному рівні:

- відсутність прозорих зовнішніх керівних положень для розробки освітніх програм (галузеві кваліфікаційні рамки, професійні стандарти тощо);

- відсутність чітких рекомендацій щодо створення, розвитку та вдосконалення внутрішньої системи забезпечення якості закладів вищої освіти;

- недостатнє розуміння роботодавцями їх ролі в забезпеченні якості освітньої діяльності університету та освітніх програм;

- низький рівень вміння формулювати роботодавцями чітких вимог щодо компетентності випускників;

- недостатній розвиток механізмів зворотного зв'язку із зацікавленими сторонами.